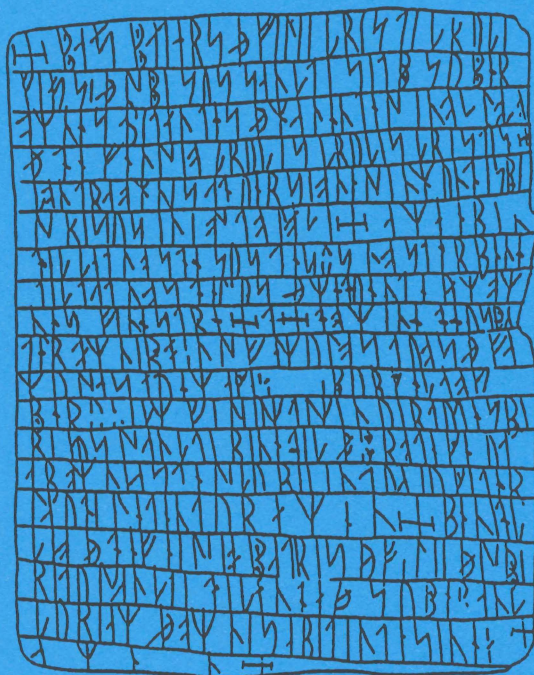

NYTT OM RUNER

Meldingsblad om runeforskning

Nr. 14

1999

ISSN 0801-3756

Nytt om runer: Meldingsblad om runeforskning

Nr. 14, 1999

INNHold

<i>Nytt om runer</i> , fjortende årgang	3
Arbejdet ved Runologisk Laboratorium, København	4
Recent Finds of Anglo-Saxon Runes	9
Merovingertida runfynd i Ardennerna, Frankrike	12
Modern Runestone Found in 1994 in Rûnes, France	14
Die Runenarbeit am Seminar für deutsche Philologie (Arbeitsstelle: Germanische Altertumskunde), Göttingen	15
Arbeidet ved Runearkivet, Oslo	16
Verksamheten vid Runverket, Stockholm	19
Runer i Hagia Sofia i Istanbul	26
Ännu ett runfynd i Hagia Sofia?	27
Addresses of Centres for Runic Research	28
The Fifth International Symposium on Runes and Runic Inscriptions	29
Eleventh Annual Runic Workshop, Isle of Man 1998	31
Seminaret "Innskrifter og dateringsproblematikk"	32
Runic Bibliography for 1998	34
Supplements to the Runic Bibliographies for 1995 to 1997	53

Nytt om runer: Meldingsblad om runeforskning

ISSN: 0801-3756

Redaktør/Editor: James E. Knirk

Adresse/Address: Nytt om runer, c/o Runearkivet
UKM/Oldsaksamlingen
Universitetet i Oslo
Postboks 6762 St. Olavs plass
N-0130 Oslo, Norge/Norway

e-mail: james.knirk@ukm.uio.no

Web site: <http://www.ukm.uio.no/runenews>

Nytt om runer, fjortende årgang

Runearkivet ved Universitetet i Oslo har nå gitt ut *Nytt om runer* for fjortende gang. Runearkivet er en del av Universitetets Oldsaksamling. I 1999 ble Oldsaksamlingens administrative tilknytning til universitetet forandret. Storinstituttet IAKN (Institutt for arkeologi, kunsthistorie og numismatikk), som ble opprettet ved sammenslåing av Oldsaksamlingen og to andre institutter ved HF-fakultetet for ca. 10 år siden, ble delt. Oldsaksamlingen er nå den største underavdeling ved Universitetets kulturhistoriske museer (UKM) og ligger ikke lenger under HF-fakultetet. UKM er med i en enhet for universitetsmuseene, som også inkluderer de naturhistoriske museene.

Omorganiseringen har ført til en del forandringer for *Nytt om runer*. Tidsskriftets sider på internett har fått en ny adresse, og til tross for at den gamle adressen fungerer så lenge, bør man endre bokmerket sitt til:
<<http://www.ukm.uio.no/runenews>>.

Også e-post-adressen til redaktøren er blitt forandret:

<james.knirk@ukm.uio.no> (eller: <j.e.knirk@ukm.uio.no>).

Den vanlige postadressen til Runearkivet, UKM/Oldsaksamlingen, er nå: Postboks 6762 St. Olavs plass, N-0130 Oslo, Norge/Norway.

Internettsidene til *Nytt om runer*, spesielt sidene for å søke etter nyfunn, er blitt forbedret. Nå kan man søke etter alle nye innskrifter fra ett land, eller etter enkelte navngitte nye innskrifter fra hvert land. Dette gjelder bare nyfunn siden 1995, dvs. alt som allerede ligger ute på internett. For å lette arbeidet med å finne fram, er overskrifter for hver innskrift innført eller skal innføres i artiklene. Dette nye oppsettet er fulgt i *Nytt om runer* 14 for 1999, også i den foreliggende papirutgave. Etter hvert vil alle nettsidene bli revidert, og illustrasjonene fra papirutgaven vil også bli lagt ut på internett.

Omslagsillustrasjonen til dette nummeret av *Nytt om runer* er en avtegning av det nyfunne blyblekket med 483 runer fra Kävlinge sogn i Skåne, omtalt under nyfunn fra Sverige i 1998 på s. 20–23 nedenfor.

Redaktøren

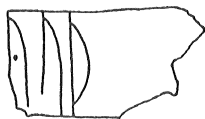
Arbejdet ved Runologisk Laboratorium, København

Nyfund og nyregistreringer fra Danmark 1998

En mere udførlig behandling af disse fund findes i *Arkæologiske udgravninger i Danmark 1998* (1999), 299–305.

VORDINGBORG KNOGLEFRAGMENT

Det lille fragment af et ribben stammer fra udgravninger i sommeren 1997 i ruinerne af kongeborgen i Vordingborg, der er grundlagt af Valdemar den Store (1157–1182), men runerne blev først opdaget ved fundgennemgangen i foråret 1998 i Sydsjællands Museum, Vordingborg. Ifølge arkæologen, Dorthe Wille-Jørgensen, stammer benet fra det nederste kulturlag på stedet, antagelig fra sen vikingetid/tidlig middelalder, det synes at repræsentere udsnit fra en nærliggende bebyggelse. Benstykket måler $4,4 \times 2,3 \times 0,5$ cm, de sikkert formede runer er 2,3 cm høje (fra kant til kant). Da der er et brud langs hovedstaven i den første rune, kan der mangle noget i begyndelsen af indskriften: —yup.

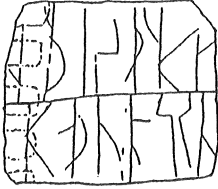
Punktet i den første rune er tydeligt tilsigtet. Der kan ikke gives nogen tolkning, det kan teoretisk være afslutningen på en kort, sprogligt meningsgivende tekst; men det kan også blot være en skriveøvelse.

IBSKER BRONZEPLADE

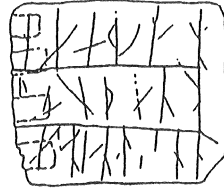
Den lille firkantede bronzeplade (D 183/1998) er fundet med metal-detektor i 1997 på et stort bopladsområde ved Munkegård på Bornholm og undersøgt på Nationalmuseet i februar 1998. Den måler $4,2 \times 3,7 \times 0,1$ cm og har et afskåret hjørne i den ene side og en ejendommelig (brud)kant i den anden med "lapper", der griber ind over kanten, fem på A-sidens venstre side, fire på B-siden, men banket ud, så de danner en nogenlunde jævn, sammenhængende flade, ret velbevaret, bortset fra lidt korrosion i kanterne. De fint indridsede runer står svagt, men ret tydeligt; på A-siden er de ca. 1,7 cm, på B-siden ca. 1 cm høje.

På A-siden findes to linjer med en blanding af enkelte regulære runer, komplicerede binderuner eller pseudoruner. Indskriften har næppe

Side A

Side B

haft sproglig mening: $?\widehat{p}k\text{is}???$ / $\widehat{p}\widehat{o}\widehat{p}u:?\text{ssn}$. Rune 1 i den øverste linje står helt ude ved kanten, hvor overfladen er ujævn; lidt under midten findes en venstre bistav, som peger opad. Rune 2 kan være en binderune: $\widehat{p}k$ eller $\widehat{k}\widehat{p}$ — et \widehat{p} med en lille kort venstre bistav øverst, som en spejlvendt k - (måske en q -) bistav. Efter to sikre runer: i og s , følger et tegn, der måske kan opfattes som $\widehat{a}\widehat{p}$. På rune 6 ses øverst en venstrevendt bistav. En højre bistav når fra midten af hovedstaven over mod toppen af en følgende lodret stav, mens en nedre bistav peger nedefter mod højre — eventuelt $\widehat{k}\widehat{p}$ (jf. andenlinjens rune 1). Den lidt korte rune 7 yderst har en højrevendt k -lignende bistav, som udgår fra midten. Andenlinjens første rune kan forekomme som p -rune efter ca. 1200, hvorfor jeg har valgt denne translitteration. Rune 2 er en binderune $\widehat{o}\widehat{p}$ (eller $\widehat{a}\widehat{p}$, hvis risteren har skåret for langt i \widehat{p} -bælgen). Rune 3 er en u -rune med meget lavtsiddende bistav, fulgt af et usikkert to-punktskilletegn. Rune 4 ligner en n -rune, suppleret med en højre vinkelret “bistav” noget under toppen. Den følges af to ret forskellige s -runer.

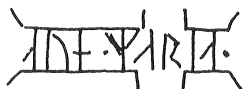
B-siden er opdelt i tre linjer. Det ser ud til, at pladen er vendt rundt, så linjerne ligesom på A-siden begynder i kanten med “lapperne”; men læseretningen lader sig ikke fastslå med sikkerhed, måske står den øverste linje på hovedet i forhold til de to nederste. Tegnene synes mere forvirrede end på A-siden, de bærer i højere grad præg at være runeefterlignende med løst henkastede bistave og udbredt spejlvending, her findes i øverste linje et venstrevendt \widehat{p} , i midterlinjen er det højrevendt. Efter tegnformerne at dømme er indskriften fra sen middelalder eller måske endnu yngre.

KØNG AMULET

Den lille tildannede genstand indgik i Nationalmuseets samlinger i 1947 (D13567), men er — sandsynligvis med urette — blevet regnet for et falsum af runologerne. Den har været i privat eje, og oplysninger om de

nærmere fundomstændigheder savnes, men den skal stamme fra Glamsbjerg i Køng Sogn på Fyn.

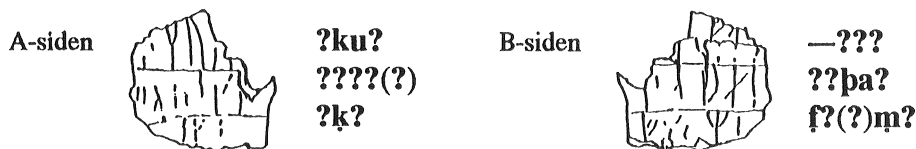
Den består af uren alabast, et ret blødt materiale, er 6,5 cm lang, 2 cm bred, 1,7–2 cm tyk, med afrundede ender og forsynet med et hul i den ene ende til en snor eller lignende. På den ene side er der indridset et kors, hvis arme fortsætter ned over de to tilstødende sider og ender i halvcirkelformede afslutninger. På korsstammen læses nedefra en indskrift, bestående af knap 1 cm høje runer: **auē·maria·** “Ave Maria”. Runeformerne kan tyde på en datering til tiden fra ca. 1200 til 1400–1500; den “åbne” r-rune er typologisk gammel, og e-runen med en lille (vandret) tværstreg bruges f.eks. af Jakob Rød på hans røgelseskar og i et håndskrift med en runeskreven Mariaklage fra omkring 1300; de lange ensidige bistave på a-runerne er et ret sent træk.

PEDERSKER BLYAMULET 2

Det lille, noget fragmentariske blystykke (D 35/1998), der måler maksimum $1,9 \times 1,7 \times 0,3$ cm, er et metaldetektorfund fra Store Gadegård, Pedersker Sogn, Bornholm fra 1997, som blev indsendt til Nationalmuseet i 1998. Omkring St. Gadegård er der påvist en af Bornholms største samlinger af langhuse fra vikingetid/tidlig middelalder, blyamuleten hører til et rigt skattefund/sølvfund, som ser ud til at kunne knyttes til et enkelt stort langhus fra 1000-årene. Den ligner den lille runeamulet, som blev fundet i samme område i 1996 (*Nytt om runer* 12 (1997), 7 f.) så meget, at det er sandsynligt, at de to amuletter har samme rister. Pedersker 2 er en lille rektangulær plade med afrundede hjørner, som har været bukket sammen på midten, et helt hjørne er forsvundet i et ujævnt, kantet brud. Før foldningen har fladen med to streger været delt op i tre lange linjer med 5–6 mm høje runer, der synes at have dannet en sammenhængende indskriftflade, som dog her er opdelt i en A- og en B-side af praktiske grunde. Noget af overkanten af B-siden er brækket af, så et stykke af indersiden af A kan ses. Svage spor viser, at blypladen har haft indskrift på begge sider; men vi har måttet opgive at folde den skrøbelige strimmel ud. Overfladen er flere steder revnet og så stærkt ødelagt af korrosion, at læsningen er meget

vanskelig. Der er dog ikke tvivl om, at der er tale om runer, ikke blot runeefterlignende tegn.

På indersiden ses toppen af to runer i den øverste linje: —ft.

Læsningen er behæftet med stor usikkerhed, og det er vanskeligt at vurdere antallet af tegn. I A-sidens øverste linje kan den fjerde rune muligvis opfattes som **p** eller **b** med den nederste del af en bælg i brudkanten. I betragtning af den tidlige datering må runen med en skrå bistav gennem hovedstaven fra højre ned mod venstre være en **a**-rune snarere end en **æ**-rune — også på Pedersker 1, hvor den er translittereret **æ**. Da Pedersker 2 er så dårligt bevaret, er det umuligt at give en tolkning af indskriften, det kan ikke engang afgøres, om det har været en sprogligt meningsgivende indskrift (på latin?) eller en uforståelig (magisk) kombination af runer.

Nyfund fra Grønland

GÅRDEN UNDER SANDET (GUS) RUNESTAV

Den tidligere omtalte træstykke fra 1996-udgravningerne med en knude-rune-futhark (*Nytt om runer* 12 (1997), 10) har jeg haft lejlighed til at

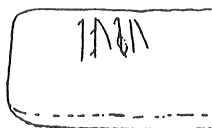

undersøge efter afsluttet konservering i 1999. Træstaven (NKA 1950x 3434), der stammer fra den seneste fase i gårdens liv, fra slutningen af 1200-årene til ca. 1350, måler ca. 20,5 × 5,5 (maksimum) × 0,7 cm og har ca. 5 cm høje, komplicerede knuderuner på begge sider. A-siden: **fupork**, B-siden: **?stbmly**. Det er ejendommeligt, at der mangler tre af futharkens 16 runer: **hni**, skønt indskriften på både A- og B-siden synes at være komplet. Risteren har vendt staven, så runerne på B-siden skal læses fra samme ende som A-siden; træet er stærkt medtaget.

Mens f-runens bistave kan skimtes på A-siden, er den ventede a-bistav på den første rune på B-siden forsvundet.

GÅRDEN UNDER SANDET (GUS) KARVESTOK 2

Karvestokken/tællepinden (NKA 1950x1869, fundet 1994) er et smukt forarbejdet træstykke med udskæringer på de tre langsider, det måler $15 \times 2,8 \times 1,4$ cm og bærer præg af langvarig brug. De svage runespor blev først opdaget af Joel Berglund i Nuuk 1998, i 1999 har jeg haft lejlighed til at undersøge dem i København efter konserveringen. På den brede forside af karvestokken ses 15 fordybninger, foroven og forneden indrammet af karvskårne slange- eller zigzaglinjer, som gentages på de smalle langsider — en på den ene — to på den anden. På den glattede bagside ses svage spor af ganske fint indridsede, ca. 1,2 cm høje runer langs oversiden ca. 2 cm fra den venstre kant. Indskriften er knap 2 cm lang og en svag fordybning foran første hovedstav synes at være tilfældig. Indskriften læses: **tōrđu** (eller: **tōrđr**). Efter binderunen: "grønlandsk" r med venstrevendte o-bistave, synes en d-rune med et stort nærmest ovalt "punkt" på hovedstaven at være

tilsigtet, beslægtet med f.eks. d-runen i **lipuadr** på Kilaarsarfik/Sandnes 10 og en type, som er meget dominerende i de islandske indskifter. Skønt den sidste rune ser ud som en lidt kort u-rune, er det sandsynligt, at der skal stå r, idet den nederste bistav i et "grønlandsk" r (som rune 2) er forsvundet eller glemt i navnet *Þórðr*. Det kan sandsynligvis knyttes sammen med **+tōr** på den karvestok, som tidligere er fundet i GUS (*Nytt om runer* 9 (1994), 10 f.).

Arbejdet i øvrigt

Arbejdet med en opdatering af de danske runeindskrifter med henblik på nyudgivelse blev i 1998 fortsat i Runologisk Laboratorium takket være støtte til studenterhjælp fra "Lis Jacobsens Arv".

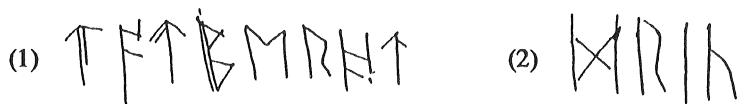
Seniorforsker, museumsinspektør Marie Stoklund
Runologisk Laboratorium, Nationalmuseet, København

Recent Finds of Anglo-Saxon Runes

Since the last report there have been three new discoveries, one from an archaeological dig and two by metal detectorists. Inevitably, for the latter there are only general and hearsay records of the find-spots.

NATIONAL PORTRAIT GALLERY, LONDON, BONE

The site for an extension to the National Portrait Gallery lies on the periphery of *Lundenwic*, the Anglo-Saxon settlement north of the Thames up-stream from the Roman city. Excavation revealed evidence of a semi-rural community with a group of quarry and waste pits, one of which contained domestic materials and artefacts datable to the eighth/ninth century. Among them was the thoracic vertebra of a sheep with two inscriptions in Anglo-Saxon runes, one on each of the flat sides of the bone, which is otherwise uncarved. The texts read: (1) 't a t b e r h t', (2) 'd r i c'. The runes 'a' and 'c' are diagnostic of English rather than Scandinavian practice. More details will be in a joint publication planned to appear in *Medieval Archaeology*.

Inscription 1 (37 mm long) presents no problem: a recorded Old English personal name, though not a particularly common one. The letters are sharply carved, and several of the staves are double-cut, apparently intentionally. Inscription 2 (19 mm long) gives more difficulty. It is less sharply cut than inscription 1, probably by another hand. I have taken the first rune of 'd r i c' to represent the rune-name *dæg*, so that the whole gives a personal name, apparently rare in Old English but with Continental parallels, *Dægric*. The vertebra had been cooked, so the two may form a couple of men's signatures cut by neighbours at a meal.

In a letter to the *Guardian* (2 June 1999) Professor Michael Swanton suggested, no doubt tongue-in-cheek, that 'd r i c' was the imperative of one form of the verb 'to drink', so that the whole text meant, 'Drink

up Tatberht!'. This assumes the two words were linked syntactically, for which there is no evidence, and their placing on opposite sides of the bone suggests not. It also requires the omission of *-n-* in Old English *drincan*, 'to drink'. It is true that there are occasional examples of this omission of *-n-* but the lists in the Old English Concordance suggest it is very rare.

ISLE OF WIGHT 'STRAP-END'

This copper-alloy piece is called here a strap-end on the archaeological principle that if you do not know what a metal object's purpose was, it is convenient to call it a strap-end. There are many ends to Anglo-Saxon straps identified. However, this one is uncertain, for there seem to be no exact parallels to it, and it could perhaps be part of a stylus or writing instrument. The find-spot is reported as The Froglands, Isle of Wight, presumably the site near Carisbrook Castle (National Grid Reference SZ 4887). It came into the hands of Mr Paul Murawski of Valued History, Cambridge; and he most generously donated it to the British Museum. The object is a flat strip of metal, 42 mm long, one side covered with interlace ornament, the other bearing the runes. One end of the strip is broken away, and the other has a modelled beast's head. On the basis of the decoration the piece has been dated c. 800.

The runes are roughly cut, running from the broken end towards the head, c. 32 mm long. Some are so badly formed or damaged that identification is not possible, and there are also several cases of double-cutting. A very tentative reading is: '] n æ t * g æ r æ w * u o t æ * d i '.

2:1

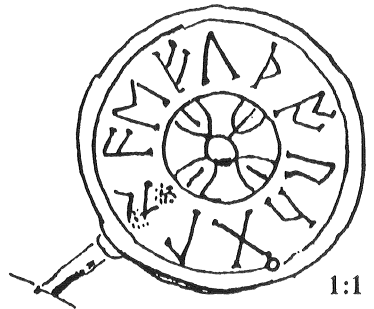
There are several difficulties of identification that this rough transcript disguises — the distinctions between 'u' and 'r', between 'w' and 'þ'; whether the final vertical is 'i' or a line completing the inscription. The surface is pitted, and there are points on it that may be intended as separation symbols or may be accidental. No obvious meaning in the runes occurs to me, and I leave their identification and interpretation to a more detailed study.

'MALTON' PIN

This piece is said to have been found c. 10 miles (16 km) east of Malton in the Vale of Pickering, North Yorkshire. It is a circular disc of copper alloy, 38 mm in diameter, the face gilded, with a hole at the centre and a smaller hole near the circumference for attaching (?) to a chain. A short pin is riveted to the back of the disc, which is badly corroded but shows no sign of decoration. Presumably the piece formed part of a set of linked pins.

Round the centre hole are two concentric circles between which are the runes. Four decorative patterns fill the inner circle. Runes are carefully and deeply cut with well-formed serifs. Verticals are more or less radial. No sign shows where the text opens. I begin here with the sequence which forms the opening of the futhorc: 'f u þ o r c g l a æ e'.

The link with the futhorc can hardly be chance, and we would expect rune 8 to be 'w'. The similar 'l' is probably an error for it. There follow the three vowel runes whose significance I do not know. The piece shows some similarity with the Brandon pin head runes (*Nytt om runer* 6 [1991], 8–11), which begin with part of a futhorc, this time the first two *ættir*. 'Malton' may share with Brandon a mid-Saxon date range.

R. I. Page

Corpus Christi College, Cambridge

Obituaries for 1998/1999

†Christine Fell, University of Nottingham, 2 July 1998

†Karl Schneider, Universität Münster, 26 December 1998

†John Kousgård Sørensen, Københavns universitet, 10 January 1999

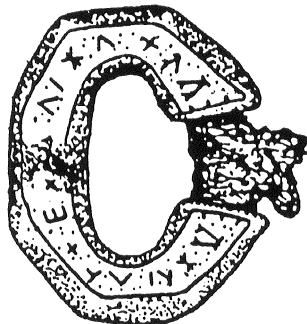
Merovingertida runfynd i Ardennerna, Frankrike

SORCY-BAUTHEMONT BÄLTISSÖLJA

I en mansgrav på gravfältet i Sorcy-Bauthemont, Ardennes, Frankrike, blev en 4,3 cm bred sexkantig försilvrad bältessölja funnen 1974 av Jean-Pierre Lémant, Charleville-Mézières. Gravfältet innehöll gravgods från merovingertid. Gravfältet är mycket typiskt för landsorten, beläget på en höjd ovanför ett vattendrag i närheten av en fornborg, en s.k. "Rochefort". I graven (Sorcy-Bauthemont 1) fanns förutom bältessöljan också en yxa, en kniv, ett väskspänne, en pincett och en bit flinta. Lémant daterar graven till 500-talets förra hälft. Bältessöljan kan enligt Lémant mycket väl ha tillverkats i området, dvs. den f.d. romerska provinsen Belgica II.

På bältessöljans framsida återfinns en blandinskrift av latinska majuskler och runliknande tecken. Inskriften ger ingen språklig mening, snarare förefaller den haft en dekorativ funktion. Av intresse är dock att en teckenform lik den "kontinentala", dubbla z/R-formen (X) förekommer två gånger i inskriften. Denna dubbla runformen är i Frankrike känd från futharkinskriften KJ 6 på bygelfibulan från Charnay, Saône-et-Loire.

Jag har 1998 och 1999 undersökt bältessöljan och förbereder för närvarande en noggrannare redogörelse för fyndet och dess tolkning.

CHÉHÉRY FIBULA

I en kvinnograv i Chéhéry, Ardennes, blev två stycken fibulapar funna 1978 av Jean-Pierre Lémant, Charleville-Mézières. Graven dateras till 600-talets början. En av rundfibulorna har en blandinskrift av latinska majuskler och runor på baksidan. En av bygelfibulorna har en örn ristad på baksidan. En preliminär läsning av inskriften är: DEOS:DE / E:ditan / sum?—. Raderna är skrivna bostrofedon, och rad 2 läses från

höger till vänster. Det kan saknas 1–2 tecken i slutet av rad 3. Den latinska texten läser jag ut som *DEO S(ancto) DE(dicatus) E(st)*, dvs. “(Den) är dedikerad till helig Gud”, medan *Ditan* uppfattar jag som ett hypokoristiskt kvinnonamn i dativ.

Jag har 1998 och 1999 undersökt fibulan och förbereder för närvarande en noggrannare redogörelse för fyndet och dess tolkning.

MANCHESTER-SJUKHUSET I MÉZIÈRES, FRAGMENT AV SKRIFTTAVLA
Ett svartgrått stenfragment på ca 3,5 × 2,8 cm av en skrifttavla som dateras till yngre romersk järnålder eller folkvandringstid blev funnet 1968 av Jean-Pierre Lémant i en mansgrav (Mézières 21) på gravfältet under Manchester-sjukhuset i Mézières, Ardennes. Lémant daterar graven till 500-talets första fjärdedel. Vid publiceringen av utgrävningen 1968 angav Patrick Périn stenfragmentet felaktigt såsom ett keramikfragment med en runinskription. Jag menar att det inte är ristade eller inlagda, tauscherade runor som syns på stenfragmentets ovansida; det är inslag av en annan grönaktig stenart som efter att ovansidans yta slipats antagit former som är snarlika runor. Det är dock viktigt att framhålla att stenfragmentet inte överallt har skarpa brottytor; det har sågats av från resten av den nu försvunna skrifttavlan. Stenfragmentet har sedan förvarats i en börs eller påse i ett bälte, vilket framgår av att det var omgivet av spår av läder där det påträffades vid skelettets midja. Efter samråd med Lémant och Périn påstår jag att stenfragmentet med stor sannolikhet har hamnat i graven därför att de märkliga steninslagen på den polerade ovansidan en gång uppfattats som runor. Stenfragmentet har fungerat som en amulett eller ett kuriosum. Lémant påpekar att han under sin 35-åriga verksamhet som arkeolog i området inte sällan påträffat udda ting i merovingertida börser som endast kan tolkas som amuletter eller kuriosa.

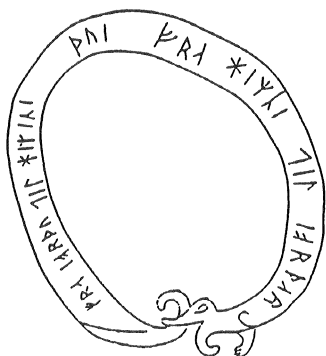
Svante Fischer, BA
Döbelnsgatan 13, S-111 40 Stockholm

Modern Runestone Found in 1994 in Rûnes, France

During a rescue exercise in 1994 near the Rûnes waterfall in the region of Lozère in southern France, the cave explorer Alain Lagrue discovered a stone with a runic inscription. The find was later examined by other speleologists, who published articles concerning the inscription in 1995 and 1996 in *Cave des Moineaux*, the periodical of the Clan Spéléo Pontoisien and the Groupe d'Études et de Recherches Spéléologiques de Rouen (for details, see the supplements to the runic bibliographies for these years published in this number of *Nytt om runer*).

The runes are chiseled sharply on a relatively smooth face of a c. $1.5 \times 2 \times 3$ meter block of granit. They resemble a Swedish runestone inscription from the Viking Age, complete with a not quite genuine runestone serpent. The serpent describes a rough circle with a maximum diameter of 1 meter and bites its own tail. The runes are placed within the body of the serpent but do not extend to the outline. Space is employed to indicate the individual words. The inscription reads: *fra iorþu til himins þui fra himni til iorþar*, Old Norse *Frá jörðu til himins, því frá himni til jarðar*, "From earth to heaven, therefore from heaven to earth". The spelling *iorþar* is a mistake for *iarþar*.

Although the speleologists generally believe that the inscription is testimony to an ancient viking tradition in the area, this cannot be the case. The inscription is a modern falsification: the serpent is atypical, the runes do not extend to the outline of the body, space is used between words and a spelling mistake was made. Apparently the village name Rûnes inspired someone to chisel a runic inscription in the vicinity. Since there was reportedly a patina over the runes, this must have been done some years ago.

James E. Knirk
Runarkivet, UKM, Oslo

Die Runenarbeit am Seminar für deutsche Philologie (Arbeitsstelle: Germanische Altertumskunde), Göttingen

Neufund 1998

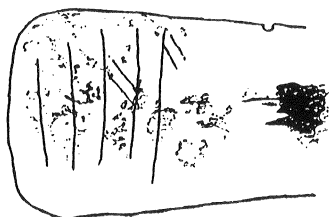
PLEIDELSHEIM BÜGELFIBEL

Aus dem alamannisch-fränkischen Gräberfeld bei Pleidelsheim (Kr. Ludwigsburg) wurde bereits 1969 aus einem Frauengrab (Nr. 20) u. a. ein Bügelfibelpaar (Siebenknopfbügelfibel) geborgen; das Grab wird in das 3. Viertel des 6. Jahrhunderts datiert.

Bei Restaurationsarbeiten im Frühjahr 1998 wurden auf der Rückseite des Fibelfußes eines der Exemplare (9,7 cm lang, Breite von Knopf zu Knopf 7 cm) Ritzzeichen entdeckt. Vom Ende des Fibelfußes sind rechtsläufig vier Runen auf der beschädigten Oberfläche zu sehen, die ungleich hoch fein eingeritzt worden sind: **inha**. R. 1 **i** ist im oberen Teil defekt. Der Querstrich von R. 2 **n** erscheint im Kreuzungsbereich mit dem Stab deutlich, verläuft dann aber nach rechts in einer Beschädigung. Bei R. 3 **h** setzen die beiden Querstriche genau an den beiden Stäben an. Die Seitenzweige von R. 4 **a** gehen wiederum genau vom Stab ab, der sehr lang geraten ist. Eine sprachliche Deutung der Sequenz **inha** ist vorerst nicht zu leisten.

Auffällig ist die Folge **inh**, weil zur Zeit der Inschrift /inh/ schon zu /i:h/ verändert worden sein müßte. Vermutungen zu einer Präfixbildung *in-ha* führen nicht weiter. Es besteht kein Zusammenhang mit dem Namen *Inhani*, Gen. (CIL XIII 3579), der ebenfalls ungeklärt ist (vgl. *Lexikon der altgermanischen Namen*, von H. Reichert und R. Nedoma, Bd. I, 446; II, 554). Publikation des Gräberfeldes von Ursula Koch: *Das alamannisch-fränkische Gräberfeld bei Pleidelsheim, Kr.*

Ludwigsburg (Forschungen zur Vor- und Frühgeschichte Baden-Württemberg) ist im Druck.

Prof. Dr. Klaus Düwel
Seminar für deutsche Philologie
der Universität Göttingen

Arbeidet ved Runearkivet, Oslo

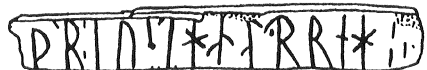
Nyregistreringer i 1998

Det var ingen nyfunn av runer i Norge i 1998. En runegjenstand som har vært i et lokalt museum i ca. 100 år, ble dokumentert, og en håndfull andre, lenge kjente, men noe tvilsomme innskrifter ble registrert i Runearkivets tilleggs- eller addendaliste (A-serien).

A349 THAULOW-SAMLINGEN, DRAMMENS MUSEUM, STEINFRAGMENT I forbindelse med fotodokumentasjon av runeinnskriften fra 1696 på en lysstokk i Thaulow-samlingen i Drammens Museum (jf. Henning Alsvik, "Lysstokken med runer fra Valdres", *Drammens museum, årbok* 1980, 30–42) fikk Runearkivet melding om en annen runegjenstand som befinner seg i samme samling. Kunst- og antikvitetsamlingen etter badelege og nikkilverkseier Heinrich Arnold Thaulow (1808–94) kom etter hvert gjennom hans arvinger til Drammen kommune og deretter til Drammens Museum. Blant oldsakene var noen praktstykker, som vindfløyen fra Hegge, nå i Oldsaksamlingen i Oslo, men også noen moderne forfalskninger. Oldsakene og de andre gjenstandene var blitt samlet inn hovedsakelig i Vestfold og Telemark, men er stort sett uten proveniens.

DT 3409 er et lite steinfragment fra et ukjent sted med form som et runekjevle eller en trepinne med fire plantskårne sider. Det har altså et kvadratisk tverrsnitt og måler ca. $92 \times 14 \times 14$ mm. Gjenstanden har runer på to sider; linjene løper i samme retning, fra en bruddkant mot den tildannede enden. På den ene siden, her kalt a-siden, er runene prikkhogd som tykke streker, mens strekene er skåret mye tynnere, tilsynelatende med kniv, på siden rett nedenfor, b-siden. Denne siden ser ut til å være et noe mislykket forsøk på å kopiere a-siden. Innskriften, som er registrert i Runearkivet som A349, leses:

a-siden: —þriusthānāl̄dr̄r̄h?

b-siden: —iusthānāl̄t̄pr̄æh̄

På æ-tegnet (e på a-siden) heller kvisten nedover til høyre, dvs. at det har samme form som langkvist-n; begge de usikre þ-runene har nærmest form som latinsk P. Til tross for at enkelte norrøne ord kanskje kan leses, f.eks. *hann* og *aldr*, gir runene ingen umiddelbar mening. Eventuelle forslag til tolkning mottas gjerne av Runearkivet.

Selv om gjenstanden ikke har proveniens, formen er merkelig for en stein og runene i alle fall foreløpig ikke gir noen mening, virker det likevel som om vi her har en middelaldersk runeinnskrift.

A350 LAUVÅSEN, NOME I TELEMARK, STEINFRAGMENT

På Lauvåsen på "Cappelens Lundeskoger" i Nome i Telemark skal det ca. 1870 ha blitt funnet en runestein i en rund gravhaug. Steinen skal ha fungert i flere år som dørhelle, men ble seinere slått i stykker og murt inn i en bakerovn på Lauvåsen. Ved restaurering av bakerovnen ble ett stykke med runetegn funnet. Det ble registrert i 1950 og sendt inn til Oldsaksamlingen i 1951. Det rødlige granittfragmentet er nokså kvadratisk, måler $27 \times 21 \times 9$ cm og har museumsnummer C 37933.

Runene er ca. 13 cm høye og står på den ene storflaten. Det dreier seg om to eldre runer: —ez— (eller —er—). Innskriften, som er registrert som A350, er for kort til å gi grunnlag for noen tolkning.

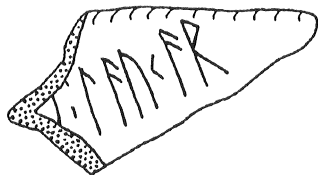

GLOMSTAD, BRANDVAL/KONGSVINGER I HEDMARK, KLEBERSTEINSFRAGMENT

I 1937 kom et blandet funn inn til Oldsaksamlingen fra Johan Woll på gården Glomstad i Brandval, nå Kongsvinger kommune, Hedmark. Gjenstandene ble funnet under pløyning og har museumsnummer C 32495: en spydspiss av jern, to nagler og en liten kniv. Et lite, noe trekantformet kleberstinsfragment (S 1942/118 c) ble kassert etter at Magnus Olsen uttalte at runene var "av ny opprinnelse", men oppbevares nå i Runearkivet.

Fragmentet, som måler $7 \times 5 \times 8$ cm og er 1,1–1,5 cm tjukt, ser ut til å være et stykke fra kanten av et klebersteinskar; runene synes skåret i flukt med en bruddkant. Det står, med eldre runer: —?·laukar. Mest påfallende er siste runetegn, feilaktig r for nominativs R (dvs. z). Det

var nettopp på 1930-tallet at *laukaR* ble identifisert som et formelord, i stedet for som et mannsnavn. Innskriften bør nok fremdeles betraktes som en forfalskning.

A351 UKJENT STED, BYGLAND I AUST-AGDER, RUNETEGNING

En relativt stor spesialsamling av papirer etter kjøpmann Morten Smith Dedekam (1793–1861) finnes i Aust-Agder-Arkivet i Arendal. Blant opptegnelsene ligger flere avtegninger av runeinnskrifter med tilhørende opplysninger. Én av disse avtegningene, AA 5330, har ikke latt seg identifisere med noen kjent innskrift. De eneste opplysningene på arket er at innskriften er “fra Bygland”, i Aust-Agder. Runene på tegningen, som er registrert som A351, leses: *æertape+*. Dette likner noe på *ártíð* ‘åremålsdag, sjelemessedag’, et ord som forekommer ofte i innskrifter på liggende gravsteiner fra middelalderen, men tolkningsforslaget er meget usikkert.

A352 HELGUM I GRAN, OPPLAND, FINGERRING

En båndformet fingerring av sølv, 2,4 cm i diameter og 0,5 cm brei, med skriftegn risset inn på utsiden, ble funnet ca. 1931 på gården Helgum i Gran på Hadeland, Oppland. Ringen kom inn til Oldsaksamlingen og fikk museumsnummer C 24916. Inskripsjonen, A352, består av latinske bokstaver og runer eller runeliknende tegn: EIDKlnDK. Det kan kanskje dreie seg om initialer.

A353 SANDAKERVEIEN, OSLO, PERLE (MED RUNELIKNENDE TEGN)

Ca. 1934 fant Tolsten Beckstrøm i Sandakerveien, Oslo, en perle av bein fra uviss tid da han brøt opp en trerot. Gjenstanden kom til Oldsaksamlingen og fikk museumsnummer C 25842. Den måler 12 mm i diameter og er 8 mm tjukk, med et lite hull gjennom sentrum. Det er ornamentikk over hele den runde flaten, seks rekker med tre tegn i hver rekke (to ganger \uparrow/\downarrow , \uparrow/\downarrow og \wedge/\times), registrert som A353.

Professor James E. Knirk, Runearkivet
UKM/Oldsaksamlingen, Universitetet i Oslo

Verksamheten vid Runverket i Stockholm

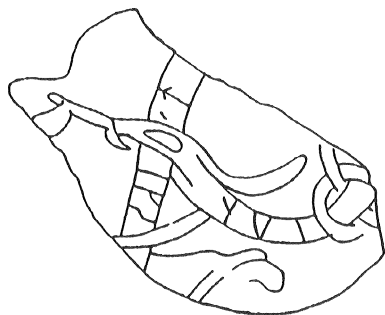
Nyfynd och nyregistrering 1998

Under 1998 har Runverket registrerat och undersökt fyra runfynd: ett runstensfragment från Ulva kvarn, Gamla Uppsala socken och två fragment av en runsten från kvarteret Tryckaren 10 i Sigtuna, Uppland, ett blybleck med en latinsk runinskrift från Kävlinge socken i Skåne och en s.k. paxtavla av valrosstand från Lönsås kyrka i Östergötland med en kort inskrift på latin inskuren med latinska bokstäver och runor.

RUNSTENSFRAGMENT FRÅN ULVA KVARN

Hösten 1998 undersökte Runverket det i *Nytt om runer* 12 (1997), 26–27, omtalade runstensfragmentet. Det påträffades 1995 i Gamla Uppsala socken i Uppland vid Ulva kvarn. Fragmentet har legat i en stenarm i Fyrisån som hört till en rännkonstruktion till Ulva numera rivna såg.

Fragmentet är av mörkgrå granit. Det parti som legat under vattnet är gulaktigt. Fragmentet mäter 95 × 50 cm och har en tjocklek på 45 cm. En av fragmentets kanter, den vid rundjurets nos, är ursprunglig, övriga kanter är brottytor. På ristningsytan finns ornamentik i form av ett drakhuvud som biter över ett stycke av ett inskriftsband samt några runor. Runornas höjd är 6–10 cm. Inskriften lyder: —iun•t— —iks—.

Runföljden **iun** står i rundjurets hals med läsriktning mot huvudet, **iks** står med baserna utåt och runan **t** med basen inåt i det inskriftsband som rundjuret biter över. Före **t** finns ett skiljetecken i form av ett litet snedställt streck och i brottkanten efter runan finns möjligen rester av en huvudstav. Runan **s** i runföljden **iks** kunde möjligen också uppfattas som en **i**-runa. Inskriften är alltför lösryckt för att tillåta någon tolkning. Brottstycket har inte ingått i någon nu saknad eller endast fragmentariskt bevarad runsten i Gamla Uppsala socken eller den angräns-

sande socknen Bälinge. Det är nu placerat strax intill bron invid Ulva kvarn och har fornlämningsnummer 543 i Uppsala stadsområde.

RUNSTENSFRAGMENT FRÅN SIGTUNA

De två fragmenten från kvarteret Tryckaren 10 i Sigtuna, Uppland, påträffades i november 1998 som underlag för en kakelugn i en byggnad uppförd före 1823 i hörnet av Långgränd och Tvärgränd. Fragmenten är av finkornig mörkröd sandsten. Det ena fragmentet har rester av ornamentik samt ett inskriftsband med fyra runor (*eir?*), på det andra fragmentet finns rester av ornamentik och av ett inskriftsband med åtta runor, vilkas nedre hälfter gått förlorade, varför endast en *f*- och en *r*-runa kunde teckenbestämmas. I maj 1999 anmäldes det till Runverket att ytterligare tre fragment av runstenen hade påträffats på samma plats. Ristningsytorna var delvis täckta med cementlager, som satt så hårt att tunna skikt av de runristade ytorna på fragmenten hade släppt från sina underlag, då fragmenten togs loss. Ristningsytorna kommer att frigöras från sina cementlager för en runologisk undersökning. Inskriften på de fem fragmenten presenteras i nästa nummer av *Nytt om runer*.

BLYBLECK FRÅN KÄVLINGE SOCKEN I SKÅNE

I juni 1998 fick Runverket genom Institutionen för arkeologi i Lund kännedom om ett blybleck från Kävlinge socken i Skåne med en lång runinskrift på blickets ena sida och en bildframställning på den andra sidan. Blyblecket hade påträffats 1992 som lösfynd på fastigheten Kävlinge 34:21 i närheten av det nuvarande AMU-centret i Kävlinge samhälle. Blecket hittades i en jordhög och blev liggande i en privatsamling under några år, innan det uppmärksammades av Christer Gilhorn i Malmö och kom i hans ägo.

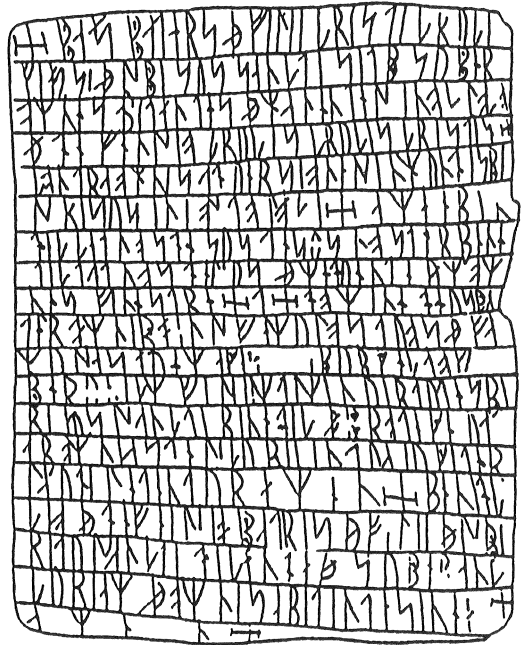
Blyblecket har närmast kvadratisk form och är 70 mm brett och 86 mm högt; tjockleken är 1,5 mm. Vissa partier av blickets ristningsytor har vittringsskador och skador som orsakats av en vikning av blicket, vilken inte varit avsiktlig, och av tryck i blickets kanter. Bleckets fyra hörn är mjukt rundade.

Blickets ena sida bär en framställning av *Majestas Domini* inskuren med ett vasst eggverktyg. På grund av vittringsskador är bilden nu del-

vis ofullständig. Omgiven av en bandformad mandelgloria sitter Kristus allhärskaren på en bänk på en kudde, vilken bundits ihop med band i vardera ändan. Han håller högra armen uppsträckt med tre räta fingrar. På sin vänstra sida har han den med ädelstenar smyckade livets bok. I vardera hörnet på blecket har en stjärna varit inskuren. Ingen är nu helt bevarad.

Blekkets andra sida bär en runinskrift på totalt 483 runor fördelade på 19 rader. Runornas höjd är 3–5 mm. Raderna skiljs åt av tunna vågräta linjer. Runorna är något djupare och bredare skurna än ramlinjerna. På de vittringsskadade partierna och kant-skadade delarna av inskriftsytan är de svåra att tyda. De mestadels väl bevarade graderna underlättar läsningen av inskriften. Linjerna har liksom runorna och bilden av *Majestas Domini* skurits in med spetsen av ett vasst eggverktyg, av de punktformade stingningarna av vissa runor att döma en kniv.

Inskriften lyder (med ordindelningen något reglerad och radernas nummer inom

parentes): (1) + pax paters æþ filii cristi cruci (2) fixsi æþ spisus sancti sit p super (3) omnes abitantas æþ manentes in oc loco (4) æþ defensio crucis crucis cristus + (5) contra omnis aduersiones inmundi spi (6) srisusin?os toio?i + amen b?n (7) diccat nos desus tesus noster bene (8) dictat nos desus æþ meduent eum om (9) nes fines tre + t + domine deus pa (10) ter omnipo?ns famulos tuos æþ

fa (11) musas tue mages— ?purgectos (12) per unicum filium tum in uirtute spi (13) risus sancti binedic æþ protege ut (14) ab omnsstescuriin tua iugiter (15) laudi letentur amen + benidec (16) cio æþ defeisio patris æþ filii æþ spi (17) ritusancti dicenda æþ super anc (18) curiam æþ omnis abitantes in ea + (19) a m e n +
 + Pax Patris et Filii Christi crucifixi et Spiritus sancti sit p(erpetuo?) super / omnes habitantes et manentes in hoc loco / et defensio crucis Christi (?) Christus / contra omnes aduersiones immundi spi/ritus iniusti (?) ... + Amen. Bene/dicat nos Deus, Deus noster. Bene/dicat nos Deus et metuant eum om/nes fines terrae. + T(e igitur [eller reminiscens av kanonsymbol?]) + Domine Deus, Pa/ter omnipotens famulos tuos et fa/mulas tuae Maiestatis (?) ... purgatos (?) / per unicum filium tuum in virtute Spi/ritus sancti benedic et protege ut / ab omnibus (?) ... securi in tua iugiter / laude laetentur. Amen. + Benedic/tio et defensio Patris et Filii et Spi/ritus sancti dicenda et super hanc / curiam et omnes habitantes in ea. + / Amen. +

Eftersom inskriften på flera ställen är språkligt bristfällig eller inskriftsytan så vittringsskadad att runorna inte kan läsas med säkerhet, det gäller framför allt raderna 4, 6, 11 och 14, får den översättning som här ges ses som tentativ: "Faderns och Sonens, den korsfäste Kristus', och den Helige Andes frid må ständigt (?) vara över alla som bebo och vistas på denna plats och Kristus' kors beskydd. Kristus + mot den orättfärdige (?) Djävulens alla fientliga krafter ... + Amen. Må Gud välsigna oss, vår Gud. Må Gud välsigna oss och alla på jordens områden må frukta honom. + D(ig alltså ...?), + Herre Gud, allsmäktige Fader, dina tjänare och din Höghets (?) tjänarinnor ... renade från synder (?) genom din ende Son i kraft av den Heliga Ande, välsigna och beskydda [dem] att de trygga i din ... från allt (?) ... ständigt i lovpris må glädjas! Amen + Faderns och Sonens och den Heliga Andes välsignelse och skydd må utsägas över denna gård och alla som bor på den. + Amen. +"

Texten kan karaktäriseras som hörande till den huvudgrupp av de så kallade sakramentalierna som under medeltiden benämndes *benedictiones*. De två andra huvudgrupperna var exorcismer och konsekrationer. Sakramentalierna avsåg sakramentala handlingar instiftade av kyrkan.

Några helt klara gränser mellan t.ex. välsignelser och besvärjelser förelåg inte i praktiken, utan de kunde vara förenade i en sakramental handling med dubbel innebörd.

Kävlingebleckets inskrift är ett exempel på en välsignelse av en gård (*benedictio mansionis*). Den innehåller både välsignande och fördrivande moment och därtill ett citat av en vers ur Psaltaren (Ps 66) i raderna 6–9 (om den liturgiska användningen av denna vers se C. Marbach, *Carmina Scripturarum* (1907), "Psalmus 66", s. 150). Inskriften avslöjar att den som skurit runinskriften har varit väl bekant med kyrkans manueletradition. Mängden citatfel och stavningsfel i inskriften visar att det inte rör sig om någon ordagrann återgivning av en text ur något manuale, men återspeglings av skriften i en handskrift anas t.ex. i tillskapandet av ett runtecken för den latinska bokstaven *x* och bindeordet *et*, i skrivningen **immundi**, som inte sällan uppträder i handskrifterna, vidare i inskriftens små kors, som kan gå tillbaka på de kors som anger att korstecken skall utföras i den kyrkliga ritualen. Den av två kors omgivna runan **t** på rad 9 kan återge kanontecknet **T** i en handskrift eller vara en förkortning för de böneinledande orden *Te igitur*. Av lexicografiskt intresse är t.ex. användningen av *adversio* i stället för ett väntat *adversitas*, *immundus spiritus* (jfr denna benämning på djävulen i exorcismer i A. Blaise, *Le Vocabulaire latine* (1966), artikeln "Le démon" och "L'ennemi", § 323 och 327) och *curia* för 'gård/huvudgård', äldst belagt i Sverige 1133. Runografiskt intressant är återgivandet av den latinska bokstaven *x* och av latinets kopula *et*. För ett muntligt moment i förhållandet mellan källtext och måltext talar osäkerheten i vokalismen (t.ex. skrivningen **letentur**) och att initialt *h* inte återges (**abitantes**, **oc**), kanske också skrivningen **paters** för ett väntat **patris**.

Eftersom fyndomständigheterna för blyblecket inte ger någon arkeologisk kontext är en mer precis datering på arkeologisk grund inte möjlig. En mer exakt datering utifrån runformerna är inte heller möjlig att göra. Kanske talar användningen av Majestas Domini-motivet för en datering till 1200-talet eller tidigare. Motivet uppträder redan på 1100-talet och under 1200-talet i absidmålningar (i grannkyrkan Lackalänga finns sålunda en Majestas-målning från 1200-talet) och i gotländska glasmålningar på 1200-talet.

PAXTAVLA FRÅN LÖNSÅS KYRKA, ÖSTERGÖTLAND

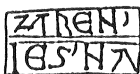
I samband med schaktningsarbete utanför södra kyrkmuren till Lönsås kyrka i Östergötland påträffades i juni 1998 en s.k. paxtavla eller kyss-tavla med en inskrift med latinska bokstäver och med runor. Den ingår nu i samlingarna i Östergötlands länsmuseum i Linköping. Tavlan låg på ett djup av 1,20 m under marknivå. Någon direkt koppling till någon grav eller annan konstruktion fanns inte, men i närheten av tavlan fanns en mängd omrörda skelettdelar från i fråga om tidpunkt obestämbare begravningar. När och hur paxtavlan hamnat i kyrkogårdsjorden kan inte avgöras. Den kan ha kasserats när den till följd av reformationen inte längre hade någon rituell funktion. Det kan också tänkas att den följt med ned i jorden vid en begravning under medeltiden.

Paxtavlan utgörs av en rektangulär tavla av valrosstand som nedtill är försedd med en handtagsliknande förlängning. Själva tavlan är 10,7 cm lång och 6,2 cm bredd, största tjocklek är 1,4 cm. En framställning av den korsfäste Jesus omgiven av hans moder Maria på hans högra sida och av lärjungen Johannes på hans vänstra sida är utskuren i relief ur tavlan. Från den övre avslutningen av korset pekar en välsignande Gudshand ned.

Ovanför korsarmarna, på vardera sidan av korsstammen, finns en inskrift på latin inskuren inom ett ramverk. Inskriften ovanför korsarmen till vänster är avfattad med latinska bokstäver, den ovanför den till höger med runor:

IES' NA / ZAREN'

reXiude / orum

Inskriften har sin bakgrund i Johannesevangeliet 19:19-22. Där skildras hur Pilatus lät göra en överskrift på korset med texten "Jesus från

Nasaret, judarnas konung”, avfattad på hebreiska, latin och grekiska. Det kan noteras att den latinska överskriften på korset har återgivits i sin helhet på korsfästningsscenen på paxtavlan. Unikt är att texten har disponerats så att den avdelats och placerats i skriftramar på vardera sidan av korsstammen med första hälften av inskriften till vänster avfattad med majuskler och förkortningstecken för *-us* och den andra hälften till höger avfattad med runor och att texten läses med början i nedre ramen på vardera sidan. Bokstavstecknen är skickligt inskurna och avslöjar god förtrogenhet med latinsk skrift. Linjebreddden är beroende på om den inskurna skåran är rak eller bågformad och inskuren så att skåran fått en trekantig profil (kilsnitt). Tvärstrecken i de enskilda bokstäverna har utformats så att de bildar en markant avslutning av bokstaven. Förkortningstecknet för *-us* efterliknar det motsvarande tecknet i handskrifterna.

Inskriften med runor ger ett något valhänt intryck genom att bistavarna i runorna *r* och *m* fått en disproportionerlig form eller placering. Runornas ringa storlek (höjden är 3–5 mm) är säkerligen förklaringen till att t.ex. bistavarna i runan *m* ansatts så lågt ner på huvudstaven, varigenom läsaren lättare kan uppfatta runans teckenvärde. Att den som gjort inskriften inför valet att återge den latinska bokstaven *x* i runtexten inte har valt ett tecken som bygger på en runografisk princip utan använder den latinska bokstaven antyder att han har varit mer förtrogen med latinsk bokstavstext än med runskrift.

Konsthistoriskt kan paxtavlan rent stilistiskt närmast dateras till 1200-talets andra hälft, men med tanke på bruket av paxtavlor i ett europeiskt perspektiv ligger det enligt Göran Tegnér vid Statens historiska museum i Stockholm närmast till hands att paxtavlan från Lönsås har tillverkats i Sverige i början av 1300-talet. Några invändningar av epigrafiska skäl gentemot en sådan datering finns inte. För en mer ingående beskrivning av nyfyndet jämte till ämnet hörande litteratur hänvisas till artikeln “En medeltida paxtavla från Lönsås kyrka”, *Fornvännen* 94 (1999), 169–77, av H. Gustavson, M. Skoglund Ohlsén och G. Tegnér.

Avdelningsdirektör Helmer Gustavson
Runverket vid Riksantikvarieämbetet, Stockholm

Runer i Hagia Sofia i Istanbul

Runeinnskriften som ble oppdaget 1964 i balustraden i søndre galleriets øverste etasje i Hagia Sofia-kirken/moskéen i Istanbul, Tyrkia, er publisert av Elisabeth Svärdström i “Runorna i Hagia Sofia”, *Fornvännen* 65 (1970), 247–49. Ikke mer enn mansnavnet (-)alftan, “Halvdan”, er til nå blitt lest, og resten av innskriften betraktes som uleselig. Det er likevel, ut fra runerestene, mulig at innskriften har inneholdt det vanligste graffitiutsagn med runer: “NN (her: Halvdan) ristet disse runer”.

Ytterligere en runeinnskrift ble oppdaget i balustraden av Folke Högborg, Uppsala, i 1975. Den var i en nisje i vestre del av det samme galleriet. Denne oppdagelsen ble meldt til Runverket i Stockholm i 1984, men ikke offentliggjort. Mats G. Larsson oppdaget disse runene på nytt i 1988 og publiserte innskriften i “Nyfunna runor i Hagia Sofia”, *Fornvännen* 84 (1989), 12–14. Han leste **ari:k** og tolket dette som en uferdig innskrift, kanskje: “Are g(jorde)” (trolig “Are g(jorde runene)”). På grunn av tvil angående lesningen og tolkningen ble denne innskriften ikke presentert i *Nytt om runer* 4 for 1989.

I 1975 hadde Högborg lest innskriften annerledes enn Larsson gjorde i 1988. Högborgs lesning (dokumentasjon ved Helmer Gustavson i Runverket i Stockholm) har nylig fått støtte av en undersøkelse av innskriften i 1997 ved Svein Indrelid, professor i arkeologi ved Universitetet i Bergen (dokumentasjon i Runearkivet i Oslo). De leser runene som: **arni**, dvs. mansnavnet *Árni*, “Arne”. Denne lesningen, og tolkningen som rein navnegraffiti, forekommer umiddelbart riktigere enn Larssons.

Mats G. Larsson ble informert om Högborgs lesning i 1989, men fastholdt i brev til Helmer Gustavson av 19.10.1989 sin lesning av runene og tolkning av innskriften.

Blant de mange papirer som Svein Indrelid leverte til Runearkivet i 1997, finnes det blyantavgnidninger av ytterligere fem mulige rune-

innskrifter i Hagia Sofia. Ved faglige undersøkelser av veggene, søylene osv. i bygget vil flere runeinnskrifter kanskje kunne bli funnet.

James E. Knirk
Runearkivet, UKM, Oslo

Ännu ett runfynd i Hagia Sofia?

Sommaren 1996 upptäckte Patrick Sautin, Saint-Germain-en-Laye, en okänd inskrift, sannolikt med runor, på ovansidan av den tredje pelarplinten till höger på undervåningen i Hagia Sofias norra galleri. Sautin upptäckte inskriften av en slump då han på måfå sökte finna den sedan 1964 kända runinskriften på balustraden i södra galleriets övervåning, där den 1988/1975 funna runinskriften också finns. Den nyupptäckta inskriften var enligt uppgift övertäckt med ett tjockt lager smuts. Sautin påpekar vidare att ristningsspåren i tecknet som liknar u är mycket djupare än i de övriga, medan stenytan är mycket nött på pelarplintens kant där det första tecknet återfinns. Detta skulle kunna tolkas som tecken att pelarplintens ovansida slipats ned framförallt kring kanterna för att få bort inskriften.

Fotografiet av inskriften visar ett halvdussin 5–10 cm höga tecken som kan vara rester av en genuin vikingatida runinskrift. Som runor kan inskriften kanske läsas:

ʃ?um???. Inskriften ger i dess nuvarande tillstånd ingen språklig mening.

Med nuvarande bristfälliga dokumentation, nämligen amatörfotografier, kan inte säkert sägas om detta verkligen är en vikingatida runinskrift.

Svante Fischer, BA
Döbelnsgatan 13, S-111 40 Stockholm

Addresses of Centres for Runic Research

Denmark:

Runologisk Laboratorium, Nationalmuseet, OMA
 Attn.: Marie Stoklund
 Frederiksholms Kanal 12
 DK-1220 København K, Denmark
 Tel.: (45) 33134411, fax: (45) 33473312

England:

Professor R. I. Page
 Corpus Christi College
 Cambridge CB2 1RH, England
 Fax: (44) 1223-338061

Germany:

Prof. Dr. Klaus Düwel
 Seminar für deutsche Philologie der
 Georg-August-Universität Göttingen
 Käte-Hamburger-Weg 3
 D-37073 Göttingen, Germany
 Tel.: (49) 551-397611, fax: (49) 551-397511

Norway:

Runearkivet, UKM/Oldsaksamlingen, Univ. i Oslo
 Attn.: James E. Knirk
 Postboks 6762 St. Olavs plass
 N-0130 Oslo, Norway
 Tel.: (47) 22851955, fax: (47) 22851938

Sweden:

Runverket, Riksantikvarieämbetet
 Attn.: Helmer Gustavson
 Box 5405
 S-114 84 Stockholm, Sweden
 Tel.: (46) 8-51918509, fax: (46) 8-51918515

The Fifth International Symposium on Runes and Runic Inscriptions

The Fifth International Symposium on Runes and Runic Inscriptions will be held near Jelling (Jutland, Denmark):

Wednesday 16th–Sunday 20th August 2000.

The symposium will take place at Brandbjerg Højskole, 5 km from the rune stones in Jelling, not far from the provincial airport of Billund and at a convenient distance from the Motorway E3 and Esbjerg. The total costs, including the symposium fee, accommodation, all meals and excursions is estimated to be approximately 3,000 DKr, but a special price for students has been obtained. The symposium is being organised by the National Museum in Copenhagen and the Institute of Name Research, University of Copenhagen.

The deadline for registration was 15th January 2000. The organising committee, however, will still accept registration. Registration forms should be sent as soon as possible, and no later than 1st April. For registration and further information please contact Michael Lerche Nielsen, Institut for Navneforskning, Københavns Universitet, Njalsgade 80, DK-2300 Copenhagen S, telephone +45 3532 8562, e-mail <lerche@hum.ku.dk>.

The aim of the symposium is to discuss the status of runology and runic research in connection with the fact that the year 2000 is a threefold anniversary:

- Almost 2000 years have passed since the earliest attested runic inscriptions were written down.
- A little more than 1000 years have passed since King Harald's rune stone in Jelling introduced Christian iconology and ideology to the classical rune-stone tradition.
- It is approximately 100 years since the first volumes of the great corpus editions of runic inscriptions based on the results of 19th-century philology appeared.

Wednesday the 16th the conference will open with a visit to the monuments in Jelling in connection with an official reception. On Thursday the 17th and Saturday the 19th, sessions will be held to the themes: (1) the runic artefacts with the older runes, (2) runic writing confronted with Latin literacy and Christianisation, (3) the problem of runic chronology and typology versus regional variation, (4) runology and runic research, methodology and new challenges at the turn of the millennium. On Friday the 18th an excursion to Moesgård (the Illerup finds, Runic Hall etc.), Ravning Enge, the Randbøl, Læborg and Malt rune stones will take place. Saturday the 19th the conference dinner will be held. Departure is Sunday the 20th after a morning session.

The main language of the symposium will be English but papers in Scandinavian languages and in German have been accepted.

Marie Stoklund
Danish National Museum, Copenhagen
Head of the organising committee

**Veröffentlichung der Beiträge zur Tagung
"Von Thorsberg nach Schleswig"**

Die redaktionelle Bearbeitung des Tagungsbandes zur Tagung "Von Thorsberg nach Schleswig, Sprache und Schriftlichkeit im Grenzgebiet im Wandel der Zeit" ist zu Ende und das "copy ready" Manuskript geht noch im Dezember an den Verlag (de Gruyter), wo der Band in der Reihe "Ergänzungsbände zum Reallexikon der germanischen Altertumskunde" erscheinen wird. Zu den Vorträgen sind noch die Lesungen der Schleswiger- und Oldenburger Funde durch Klaus Düwel, Michael Lerche Nielsen und Marie Stoklund hinzugekommen, so daß ein recht repräsentativer Band entstanden ist.

Die Herausgeber (K. Düwel, E. Marold, Chr. Zimmermann)

Eleventh Annual Runic Workshop, Isle of Man, 1998

The eleventh international workshop for field runologists was held on the Isle of Man, 26–29 March 1998, organised by Michael Barnes (University College London), Judith Jesch and David Parsons (University of Nottingham). Sir David Wilson (Castletown), Professor R. I. Page (University of Cambridge) and staff at the Manx Museum, Douglas, provided the organisers with expert assistance, both practical and scholarly. Participants came from Denmark, England, Holland, Norway and Sweden, and were accommodated at King William's College, Castletown.

On the first evening, David Wilson provided an illustrated background talk on "The Viking Age in the Isle of Man", while Ray Page introduced "The Rune Stones of the Isle of Man" immediately after breakfast the next day. The rest of the day was devoted to an excursion (much of it in thick fog) to the north of the island, beginning with six stones at Andreas and one at Bride. A packed lunch was taken in the shadow of the many sculptured stones (runic or otherwise) of Maughhold. We then continued to Ballaugh (one stone) and Michael (nine stones). The day culminated in a splendid dinner at the Lifeboat House, Castletown, courtesy of David and Eva Wilson. The Saturday excursion began at Balladoole, site of an Iron Age hill fort and Viking ship burial, interpreted for us by David Wilson, with the view towards Malew reminding us that there are Viking-style carved stones in the south of the island, even if none with runes. The rest of the morning was spent at the Manx Museum in Douglas, where we saw the four rune stones kept there and an exhibition of early records of the inscriptions. After testing the local hostelries, we devoted the afternoon to the runic inscriptions of mid-Man. At Onchan, we were able to remove the rune stone from its fixing and study its little-known Face B. The excursion concluded with visits to Braddan (four rune stones), and Marown/Rhyne and St John's (one stone each). The workshop culminated in a symposium dinner at King William's College, where we were all relieved to note that the standard of the food was superior to that of the

accommodation. Most participants left very early the following morning, with a strong desire to return to this delightful island, not least to inspect the two rune stones we were unable to include in the excursions (Jurby and Balleigh).

The workshop provided runologists with an opportunity to study runic inscriptions (both Scandinavian and Anglo-Saxon) in the context of other writing systems including ogham and roman, to ponder the multilingual and multicultural aspects of Viking Age Man, and to compare rune-inscribed stones with other sculptured monuments. The exhibition of documents in the Museum at Douglas emphasised the importance of using early antiquarian records of the inscriptions.

The Manx symposium was also most participants' last meeting with Christine Fell, a long-time stalwart of these workshops. She died on 2 July 1998 and will be sorely missed by all runologists.

Judith Jesch
Centre for the Study of the Viking Age
University of Nottingham

Seminaret “Innskrifter og dateringsproblematikk”

Den 14. og 15. november 1997 vart eit seminar om “Innskrifter og dateringsproblematikk” arrangert av Senter for middelalderstudier ved NTNU, Trondheim. Initiativ og planlegging av seminaret var ved prof. Birgit Sawyer og Jan Ragnar Hagland, Historisk institutt og Institutt for nordistikk og litteraturvitskap ved NTNU. Målet med seminaret var å få kasta lys over spørsmål kring innskrifter og dateringsproblematikk frå ulike faglege ståstader. Seminaret hadde samla 32 føredragshaldarar og deltakarar frå England, Noreg, Sverige og USA. Hovudvekt var lagt på innskrifter frå nordisk mellomalder og både runeinnskrifter og ikkje-runiske innskrifter vart drøfta. Desse innlegga vart haldne i følgjande rekkjefølgd i løpet av to hektiske dagar — dei gir til saman eit inntrykk

av kva faglege tilnæringsmåtar som vart tekne opp på seminarret: Axel Christophersen, NTNU/NIKU: "Om arkeologi og datering"; Anne-Sofie Gräslund, Uppsala universitet: "Ornamentiken som dateringsgrund för runstenarna"; Øystein Ekroll, Nidaros Domkirkes Restaureringsarbeider: "Om arkitekturhistorie/stilhistorie og datering"; Martin Syrett, University of Cambridge: "On dating the Roman-alphabet inscriptions of mediaeval Trondheim"; Steinar Gulliksen, NTNU: "Om C14-datering"; Jan Ragnar Hagland, NTNU: "Om dateringsproblematikk på runologisk/språkleg grunnlag"; Katherine Holman, University of Hull: "The Dating of Scandinavian Runic Inscriptions from the Isle of Man"; R. I. Page, University of Cambridge: "On Manuscript Runes"; Jan O. H. Swantesson, Höskolan i Karlstad: "Om mikrokartering som redskap till säkrare läsningar".

På grunnlag av innlegga og diskusjonane på seminarret laga Senter for middelalderstudier, NTNU, ein publikasjon i sin skriftserie (Skrifter nr. 8; ISBN 82-519-1322-5, ISSN 0807-4798). Samlinga er redigert av Audun Dybdahl og Jan Ragnar Hagland og har tittelen *Innskifter og datering / Dating Inscriptions*. Følgjande artiklar er med i boka: Jan Ragnar Hagland, "Innleiing: Litt om datering på runologisk og språkleg grunnlag"; Axel Christophersen, "Runeinnskifter fra Trondheim — kronologi og kontekst"; Katherine Holman, "The Dating of Scandinavian Runic Inscriptions from the Isle of Man"; R. I. Page and Jan Ragnar Hagland, "Runica Manuscripta and Runic Dating: The Expansion of the Younger Fubark"; Anne-Sofie Gräslund, "Ornamentiken som dateringsgrund för Upplands runstenar"; Martin Syrett, "Dating the Roman inscriptions of mediaeval Trondheim"; Øystein Ekroll, "Om arkitekthistorie, stilhistorie og datering"; Jan O. H. Swantesson, "Läsning av inskriptioner med hjälp av mikrokarteringsteknik"; Jan Ragnar Hagland, "Innskifta på Kulisteinen: Ei nylesing ved hjelp av Jan O. H. Swantessons mikrokarteringsteknologi"; Steinar Gulliksen, "Radiokarbondatering — nøyaktig nok for middelalderprøver?" Boka er å få på nettbokhandel: <<http://www.tapir.ntnu.no>>, e-post: <tapir.forlag@tapir.ntnu.no>.

Jan Ragnar Hagland
Nordisk institutt, NTNU, Trondheim

Runic Bibliography for 1998

- Ambrosiani, Björn. "Ny syn på vikingatiden." In *Vikingar i vetenskapens värld: Fakta och forskning, färder och fynd i öst och väst*, ed. Bo G. Erikson, 10–61. Stockholm: Sveriges Radios förlag, 1998. [53–55: runes and runic inscriptions.]
- Andersson, Lars. "Jarlabankeättens runstensbro." In *Fortid i ny dager: Arkeologi i Stockholmstrakten*, ed. Peter Bratt, 240–48. Stockholm: Raster; Stockholms läns museum, 1998.
- Andersson, Thorsten. "Ofeg Öper." *Studia anthroponymica Scandinavica* 16 (1998), 15–20.
- Andersson, Thorsten. "Varg-as och Ulfas: Till frågan om gudabeteckning som efterled i fornnordiska personnamn." *Studia anthroponymica Scandinavica* 16 (1998), 21–25.
- Antonsen, Elmer H. "On Runological and Linguistic Evidence for Dating Runic Inscriptions." In *Runeninschriften als Quellen interdisziplinärer Forschung*, 150–59.
- Antonsen, Elmer H. Review of *Runes and Runic Inscriptions*, by R. I. Page (1995). *Journal of English and Germanic Philology* 97 (1998), 402–04.
- Augustsson, Anna. "Sparlösastenen." *Västgötabygden* 53.2 (1998), 18 and 20.
- Axboe, Morten. "Die innere Chronologie der A-C-Brakteaten und ihrer Inschriften." In *Runeninschriften als Quellen interdisziplinärer Forschung*, 231–52.
- Axelson, Jan, and James E. Knirk, comps. "Runic Bibliography for 1996." *Nytt om runer* 12 (1997; publ. 1998), 35–54.
- Axelson, Jan, and James E. Knirk, comps. "Runic Bibliography for 1997." *Nytt om runer* 13 (1998), 41–57.
- Axelson, Jan, and James E. Knirk, comps. "Supplements to the Runic Bibliographies for 1990 to 1995." *Nytt om runer* 12 (1997; publ. 1998), 55–58.
- Axelson, Jan, and James E. Knirk, comps. "Supplements to the Runic Bibliographies for 1990 to 1996." *Nytt om runer* 13 (1998), 58–59.

- Bammesberger, Alfred. "The 'Romulus Plate' Inscription on the Franks Casket." *Amsterdamer Beiträge zur älteren Germanistik* 50 (1998), 13–20.
- Bammesberger, Alfred. "Runic Frisian *weladu* and Further West Germanic Nominal Forms in *-u*." *North-Western European Language Evolution (NOWELE)* 33 (March 1998), 121–32.
- Bammesberger, Alfred, and Gaby Waxenberger. "Old English and Old Frisian Runic Inscriptions: Databank at Katholische Universität Eichstätt, Germany." *Nytt om runer* 13 (1998), 37–40.
- Bang, Jørgen Chr. "Runernes herkomst og medbyrd." *Selskab for Nordisk Filologi, Årsberetning* (Copenhagen) 1996–1997 (1998), 146–62. [*Somnia vana*; derivation of runes directly from Semitic.]
- Barðdal, Jóhanna. See Jóhanna Barðdal.
- Barnes, Michael P. *The Norn Language of Orkney and Shetland*. Lerwick: Shetland Times, 1998. xiii + 58 pp. [10–11: runic inscriptions; 32–35: annotated runic texts.]
- Barnes, Michael P. "The Transitional Inscriptions." In *Runeninschriften als Quellen interdisziplinärer Forschung*, 448–61.
- Barnes, Michael P. Review of *Nordiska: Våra språk förr och nu*, by Jóhanna Barðdal et al. (1997). *Norsk Lingvistisk Tidsskrift* 16 (1998), 143–53. [149–50: runic inscriptions.]
- Barnes, Michael P. Review of *Runor, magi, ideologi*, by Björn Andersson (1997). *Scandinavica* 37 (1998), 217–19.
- Barnes, Michael P., and R. I. Page. "New Runic Finds from Orkney." *Nytt om runer* 12 (1997; publ. 1998), 21–23.
- Berg, Erik, and Kerstin Berg. "En runstav från Tierps socken." *Uppland* (Upplands fornminnesförening och hembygdsförbund) 1998, 81–96. [Calendar stick from 1741.]
- Berge, Trygve. "Ligger Olav Tretelgja begravd i Ringåsen?" *Ringerike* (Ringerikes museum, Ringerike ungdomslag, Ringerike historielag) 70 for 1998–99 (1998), 12–13. [*Somnia vana*; fake runestone.]
- Bertelsen, Lise Gjedssø, and Lise Gotfredsen. "Fra kong Haralds billedrunesten i Jelling til Alnö-døbefonten i Medelpad." In *Ting och tanke: Ikonografi på liturgiska föremål*, ed. Ingalill Pegelow, 9–26. Stockholm: Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien, 1998.

- Birkmann, Thomas. Review of *Fra Vimose til Ødemotland*, by Ottar Grønvik (1996). *Norsk Lingvistisk Tidsskrift* 16 (1998), 246–54.
- Blackburn, Mark. See Page, R. I., and Mark Blackburn.
- Braunmüller, Kurt. “Methodische Probleme in der Runologie — einige Überlegungen aus linguistischer Sicht.” In *Runeninschriften als Quellen interdisziplinärer Forschung*, 3–23.
- Brunberg, Mats. “Järvafältet.” In *Sollentuna Hembygdsförenings skriftserie*, no. 10, eds. Karin Björkman et al., 5–87. Facsimile ed. Sollentuna: Sollentuna Hembygdsförening, 1998; original ed. 1979. [29–32: runestones in Järva, Spånga parish, i.a. U 69–76, 80.]
- Christoffersen, Axel. “Runeinskrifter fra Trondheim — kronologi og kontekst.” In *Innskrifter og datering*, 17–41.
- Derolez, René. “On the ‘Otherness’ of the Anglo-Saxon Runes and the ‘Perfect Fit’ of the Fufark.” In *Runeninschriften als Quellen interdisziplinärer Forschung*, 103–16.
- Derolez, René. “The Origin of the Runes: an Alternative Approach.” *Academiae Analecta — Klasse der Letteren* (Brussels; Koninklijke Academie voor Wetenschappen, Letteren en Schone Kunsten van België) 60 (1998), no. 1. 34 pp.
- Düwel, Klaus. “Glocke, §4. G[locke]n-Inschriften.” In *Reallexikon der Germanischen Altertumskunde*, founded by Johannes Hoops, 2nd ed., eds. Heinrich Beck et al., vol. 12, 216–18. Berlin: de Gruyter, 1998.
- Düwel, Klaus. “Graffiti.” In *Reallexikon der Germanischen Altertumskunde*, founded by Johannes Hoops, 2nd ed., eds. Heinrich Beck et al., vol. 12, 558–68. Berlin: de Gruyter, 1998. [567–68: “§6. Runeninschriften”.]
- Düwel, Klaus. “Die Runenarbeit am Seminar für deutsche Philologie (Arbeitsstelle: Germanische Altertumskunde), Göttingen.” *Nytt om runer* 12 (1997; publ. 1998), 18–19.
- Düwel, Klaus. “Die Runenarbeit am Seminar für deutsche Philologie (Arbeitsstelle: Germanische Altertumskunde), Göttingen.” *Nytt om runer* 13 (1998), 16–17.
- Düwel, Klaus, with contributions by Ralf Busch. “Über das Nachleben der Merseburger Zaubersprüche.” In *Ir sult spreken willekomen*, 539–51. [Runic bronze and silver rings from the 1930s.]

- Düwel, Klaus. "Zu den Runeninschriften der Fibeln von München-Aubing." In *Das Baiuwarische Reihengräberfeld von Aubing, Stadt München*, by Hermann Dannheimer, pt. 1: *Einleitung, Grabungsbefunde, Katalog*, 75–80. Veröffentlichung der Prähistorischen Staatssammlung München. Stuttgart: Theiss, 1998.
- Düwel, Klaus. Presentation of *Runristaren Öpir*, by Marit Åhlén (1997). *Germanistik* 39 (1998), 38–39.
- Düwel, Klaus. Presentation of *Scandinavian Runic Inscriptions in the British Isles*, by Katherine Holman (1996). *Germanistik* 39 (1998), 649.
- Düwel, Klaus. See Fingerlin, Gerhard, Josef F. Fischer and K. Düwel.
- Düwel, Klaus, ed. See *Runeninschriften als Quellen interdisziplinärer Forschung*.
- Dybdahl, Audun, ed. See *Innskrifter og datering*.
- Edsman, Carl-Martin. Review of *Ormalur: Aspekter av tillvaro och landskap*, by Birgitta Johansen (1997). *Svenska landsmål och svenskt folkliv* 1997 (1998), 222–26.
- Edvardsen, Gro. *Miljøopparbeiding av Nedre Langgate, Riksveg 308, Tønsberg kommune*. NIKU [Norsk institutt for kulturminneforskning] Oppdragsmelding 066. Oslo: NINA-NIKU Stiftelsen for naturforskning og kulturminneforskning, 1998. 51 pp. [23: rune-stick found in Tønsberg in 1997.]
- Einar G. Pétursson. *Eddurit Jóns Guðmundssonar lærða: Samantektir um skilning á Eddu og Að fornu í þeirri gömlu norrænu kölluðust rúnir bæði ristingar og skrifelsi: Þættir úr fræðasögu 17. aldar*. Stofnun Árna Magnússonar á Íslandi, Rit 46. 2 vols. Reykjavík: Stofnun Árna Magnússonar á Íslandi, 1998. 512 and 116 pp. [I, 402–40: introduction to Jón's commentary on the poem *Brynhildarljóð (Sigrdrífumál)* in *Völsunga saga*; II, 95–102: the commentary text.]
- Elliott, Ralph W. V. "Runes in English Literature: From Cynewulf to Tolkien." In *Runeninschriften als Quellen interdisziplinärer Forschung*, 660–66.
- Elmevik, Lennart. "Runeninschriften als Quelle der Sprachgeschichte zur Wikingerzeit." In *Runeninschriften als Quellen interdisziplinärer Forschung*, 583–91.

- Elmevik, Lennart, and Lena Peterson. "Samnordisk runtextdatabas: slutrapport." *Nytt om runer* 12 (1997; publ. 1998), 33–34.
- Enoksen, Lars Magnar. *Runor: Historia, tydning, tolkning*. Lund: Historiska media, 1998. 240 pp.
- Ericksen, Janet Schrunk. "Runesticks and Reading *The Husband's Message*." *Neuphilologische Mitteilungen* 99 (1998), 31–37.
- Eriksson, Jessica. "Lignum vitae: Ett motiv på runristade gravhällar från Gotlands medeltid." In *Rökringar: Hyllningsskrift till Lennart Karlsson, från elever och yngre forskare*, eds. Charlotte Hedenstierna-Jonson et al., 33–44. Visby: Sällskapet DBW:s stiftelse, 1998.
- Fingerlin, Gerhard, Josef F. Fischer and Klaus Düwel. "Alu und ota — Runenbeschriftete Münznachahmungen der Merowingerzeit aus Hüfingen." *Germania* 76 (1998), 789–822. [812–21: Klaus Düwel, "Zu den Inschriften auf den Kleinbrakteaten aus Grab 318 von Hüfingen".]
- Fridell, Staffan. "'Häggumpergamentet': Ett götiskt falsifikat." *Ortnamnssällskapets i Uppsala årsskrift* 1998, 7–29. [Alleged medieval document mixing runes and roman letters, dated 1309 but forged and "found" in 1794 in Västergötland.]
- Fuglesang, Signe Horn. "Swedish Runestones of the Eleventh Century: Ornament and Dating." In *Runeninschriften als Quellen interdisziplinärer Forschung*, 197–218.
- Giliberto, Concetta. "The Criteria for the Formation of a Frisian Runic Corpus Revisited." In *Approaches to Old Frisian Philology*, eds. Rolf H. Bremmer Jr. et al., 155–68. Amsterdam: Rodopi, 1998. = *Amsterdamer Beiträge zur älteren Germanistik* 49 (1998), 155–68.
- Gotfredsen, Lise. See Bertelsen, Lise Gjedssø, and Lise Gotfredsen.
- Gräslund, Anne-Sofie. "Frideborg och Katla och andra kristna kvinnor." In *Sveriges kyrkohistoria*, vol. 1: *Missionstid och tidig medeltid*, by Bertil Nilsson, 185–90. Stockholm: Verbum, 1998. [187–89: runestone women.]
- Gräslund, Anne-Sofie. "Ornamentiken som dateringsgrund för Upplands runstenar." In *Innskrifter och datering*, 73–91.
- Grønvik, Ottar. "Enda en gang om Tuneinnskriften." *Maal og Minne* 1998, 35–40.

- Grønvik, Ottar. "Runeinnskriften på doppskoen fra Thorsbjerg i Sønderjylland." *Maal og Minne* 1998, 113–30.
- Grønvik, Ottar. "Runeninschriften als Quelle für die ältere Sprachgeschichte." In *Runeninschriften als Quellen interdisziplinärer Forschung*, 576–82.
- Grønvik, Ottar. *Untersuchungen zur älteren nordischen und germanischen Sprachgeschichte*. Osloer Beiträge zur Germanistik 18. Frankfurt am Main: Lang, 1998. 178 pp.
- Gschwantler, Otto. "Runeninschriften als Quelle der Frömmigkeitsgeschichte." In *Runeninschriften als Quellen interdisziplinärer Forschung*, 738–65.
- Gschwantler, Otto. "Zum Fehlen der Bitte um ewige Ruhe in christlichen Runeninschriften der Wikingerzeit." In *Ir sult sprechen willekomen*, 187–96.
- Gustavson, Helmer. "Nyfunnen runsten vid Hols kyrka." *Fynd: Tidskrift för Göteborgs stadsmuseum och Fornminnesföreningen i Göteborg* 1997 (publ. 1998), 53–57.
- Gustavson, Helmer. "Verksamheten vid Runverket i Stockholm." *Nytt om runer* 12 (1997; publ. 1998), 24–31.
- Gustavson, Helmer. "Verksamheten vid Runverket i Stockholm." *Nytt om runer* 13 (1998), 19–28.
- Gustavsson, Gereon. "Den gamla ringen i Forsa fortsätter att förbrylla." *Ärkestiftet* (Uppsala diocese) 84 for 1998–1999 (1998), 98–102.
- Gustavsson, Gereon. "Om tolkningen och läsningen av Forsaringen." *Julhälsning till Forsa och Högs församlingar* 1998, 6–9.
- Gøthche, Morten. "Knut den stores krigsskepp? Det kan vara ett av skeppen som nyligen hittats i Roskilde." *Populär arkeologi* 1998.2, 24–26. [25: rune-stick found in Roskilde in 1997.]
- Hagland, Jan Ragnar. "Innleiing: Litt om datering på runologisk og språkleg grunnlag." In *Innskrifter og datering*, 9–15.
- Hagland, Jan Ragnar. "Innskripta på Kulisteinen: Ei nylesing ved hjelp av Jan O. H. Swantessons mikroarteringsteknologi." In *Innskrifter og datering*, 129–39. [Cf. Swantesson, Jan O. H.]
- Hagland, Jan Ragnar. "Runes as Sources for the Middle Ages." In *Runeninschriften als Quellen interdisziplinärer Forschung*, 619–28.

- Hagland, Jan Ragnar. "Skrift i mellomalderen: Runer og bokstavar i det gamle bysamfunnet ved Nidelva." In *Myter og humaniora*, eds. Karl Erik Haug and Brit Mæhlum, 171–82. Oslo: Sypress, 1998.
- Hagland, Jan Ragnar. See Page, R. I., and Jan Ragnar Hagland.
- Hagland, Jan Ragnar, ed. See *Innskrifter og datering*.
- Hallberg, Göran. Presentation of *Blandade runstudier*, vol. 2 (1997). *Arkiv för nordisk filologi* 113 (1998), 203–04.
- Hallberg, Göran. Presentation of *Runristaren Öpir*, by Marit Åhlén (1997). *Arkiv för nordisk filologi* 113 (1998), 208.
- Hansen, Ulla Lund. "Zur Ausstattung und sozialen Stellung runenführender Gräber der Kaiserzeit in Südsandinavien." In *Runeninschriften als Quellen interdisziplinärer Forschung*, 160–79.
- Hauck, Karl. "Zur religionsgeschichtlichen Auswertung von Bildchiffren und Runen der völkerwanderungszeitlichen Goldbrakteaten (Zur Ikonologie der Goldbrakteaten, LXI)." In *Runeninschriften als Quellen interdisziplinärer Forschung*, 298–353.
- Hedeager, Lotte. *Skuggor ur en annan verklighet: Fornnordiska myter*, trans. Gunnar Rydström. Stockholm: Wahlström & Widstrand, 1998. 159 pp. [127–30: "Runors makt"; trans. of *Skygger af en anden virkelighet* (1997).]
- Heizmann, Wilhelm. "Runica manuscripta: Die isländische Überlieferung." In *Runeninschriften als Quellen interdisziplinärer Forschung*, 513–35.
- Herschend, Frands. "ubiR, ybiR, ybir — är det U485 Ofeg Öpir?" *Fornvännen* 93 (1998), 97–111.
- Herschend, Frands. Review of *Sandstone Runestones*, by Stefan E. Hagenfeldt and Rune Palm (1996). *Fornvännen* 93 (1998), 49–51.
- Hines, John. "Grave Finds with Runic Inscriptions from Great Britain." In *Runeninschriften als Quellen interdisziplinärer Forschung*, 186–96.
- Hines, John. "An Inscribed Disc from the River Yare near Norwich." *Nytt om runer* 12 (1997; publ. 1998), 13–15.
- Hines, John. Review of *Rünstafas: Runische Zeugnisse zur Sprach-, Kultur- und Religionsgeschichte*, by Karl Schneider (1994). *Anglia: Zeitschrift für Englische Philologie* 116 (1998), 246–47.

- Hoksnes, Arild. "Stum steins tale." *Gemini: Forskningsnyheter fra SINTEF-gruppe* 1998.2, 12–13. [N449 Kuli; interview with Jan Ragnar Hagland and Jan Swantesson.]
- Holm, Gösta. Presentation of *Fra Vimose til Ødemotland*, by Ottar Grønvik (1996). *IROS: Internationales Referateorgan zur Skandinavistik* (Greifswald) 1997 (publ. 1998), 72–73.
- Holman, Katherine. "The Dating of Scandinavian Runic Inscriptions from the Isle of Man." In *Innskrifter og datering*, 43–54.
- Holman, Katherine. "Scandinavian Runes in Settle?" In *The Romano-British Archaeology of Victoria Cave, Settle: Researches into the site and its artefacts*, by Martin J. Dearne and Thomas C. Lord, 135–38. BAR British Series 273. Oxford: British Archaeological Reports, 1998. [Settle slate; Maeshowe 17.]
- Holman, Katherine. "Scandinavian Runic Inscriptions as a Source for the History of the British Isles: The St Pauls's Rune-Stone." In *Runeninschriften als Quellen interdisziplinärer Forschung*, 629–38.
- Holman, Katherine. Review of *Blandade runstudier*, vol. 2 (1997), and *Runristaren Öpir*, by Marit Åhlén (1997). *Scandinavica* 37 (1998), 219–22.
- Holman, Katherine. Review of *Proceedings of the Third International Symposium on Runes and Runic Inscriptions*, ed. James E. Knirk (1994), and *Runristaren Öpir*, by Marit Åhlén (1997). *Bulletin of International Medieval Research* 4 (1998), 88–92.
- Holman, Katherine. Review of "The World of the Vikings", CD-ROM for Windows (York, 1996). *Saga-Book* 25.1 (1998), 113–18.
- Hultgård, Anders. "Runeninschriften und Runendenkmäler als Quellen der Religionsgeschichte." In *Runeninschriften als Quellen interdisziplinärer Forschung*, 715–37.
- Haavaldsen, Anne, and Espen Smith Ore. "Computerising the Runic Inscriptions at Bergen Museum." In *Runeninschriften als Quellen interdisziplinärer Forschung*, 117–26.
- Ingelman-Sundberg, Catharina. *Boken om vikingarna*. Stockholm: Prisma, 1998. [221–28: Swedish Viking Age runestones.]
- Innskrifter og datering / Dating Inscriptions*. Eds. Audun Dybdahl and Jan Ragnar Hagland. Senter for middelalderstudier, Skrifter 8. Trond-

- heim: Tapir, 1998. 147 pp. [See Christophersen; Gräslund, "Ornamentiken ..."; Hagland, "Innleing"; Hagland, "Innskifta ..."; Holmen, "Dating ..."; Page and Hagland; Swantesson.]
- Ir sult sprechen willekomen: Grenzenlose Mediävistik: Festschrift für Helmut Birkhan zum 60. Geburtstag.* Eds. Christa Tuczay et al. Bern: Lang, 1998. 859 pp. [See Düwel, "Über das Nachleben ..."; Gschwantler, "Zum Fehlen ..."; Nedoma, "Vier ..."; Schwab, "-bada ...".]
- Jesch, Judith. "Murder and Treachery in the Viking Age." In *Crime and Punishment in the Middle Ages: Papers Presented at the Tenth Annual Medieval Workshop, University of Victoria, British Columbia, Canada, 8 February 1997*, ed. Timothy S. Haskett, 63–85. Victoria, BC: Humanities Centre, University of Victoria, 1998.
- Jesch, Judith. "Still Standing in Ågersta: Textuality and Literacy in Late Viking-Age Rune Stone Inscriptions." In *Runeninschriften als Quellen interdisziplinärer Forschung*, 462–75.
- Jesch, Judith. Review of *Schwedische Runendichtung der Wikingerzeit*, by Frank Hübler (1996). *Scandinavica* 37 (1998), 89–91.
- Jóhanna Barðdal. "Björketorpstenens 'utiaR welAdAude'." *Sydsvenska ortnamnssällskapets årsskrift* 1998, 7–16.
- Kitzler, Laila. "Learning to know a Rune Carver and his cutting technique. A method study and some results." *Laborativ arkeologi: Journal of Nordic Archaeological Science* 10–11 (1998), 89–103.
- Knirk, James E. "Arbeidet ved Runearkivet, Oslo." *Nytt om runer* 12 (1997; publ. 1998), 20.
- Knirk, James E. "Arbeidet ved Runearkivet, Oslo." *Nytt om runer* 13 (1998), 18–19.
- Knirk, James E. "Runearkivet og dataføring av runeinnskifter i Norge." In *Fra skuff til skjerm: Om universitetenes databaser for språk og kultur*, eds. Knut Aukrust and Bjarne Hodne, 96–107. Oslo: Universitetsforlaget, 1998.
- Knirk, James E. "Runic Inscriptions Containing Latin in Norway." In *Runeninschriften als Quellen interdisziplinärer Forschung*, 476–507.
- Knirk, James E. Review of *Runische Schriftkultur in kontinental-skandinavischer und -angelsächsischer Wechselbeziehung*, ed. Klaus

- Düwel (1994). *Mediaevistik* 10 (1997; publ. 1998), 379–81.
- Knirk, James E. See Axelson, Jan, and James E. Knirk.
- Kretz, Eva. "Exempel Dagsnäs — om kulturhistoriska och identitetsskapande upplevelsevärden." In *Sätt att se på fornlämnningar: En teoretisk och metodisk grund för värdebedömning inom kulturmiljövärden*, by Anne Carlie and Eva Kretz, 78–82. Institute of Archaeology, University of Lund, Report series 60. Lund: Arkeologiska institutionen, Lunds universitet, 1998. [Care and possible moving of Vg 59 Norra Härene.]
- Krogh, Steffen. Review of *The Language of the Oldest Runic Inscriptions*, by È. A. Makaev (1996). *Beiträge zur Namenforschung*, new series 33 (1998), 331–35.
- Krogh, Steffen. Review of *Nordwestgermanisch*, eds. Edith Marold and Christiane Zimmermann (1995). *Beiträge zur Namenforschung*, new series 33 (1998), 58–65.
- Källström, Magnus. *Järfällas runstenar*. Järfälla: Järfälla hembygdsförening, 1998. 72 pp.
- Källström, Magnus. "Nyfunna runstenar och bebyggelselämningar vid Spånga kyrka." *Spånga-bygden* (Spånga fornminnes- och hembygds-gille) 64 (February 1998), 3–6. [New find 1997; re-finding of U 63.]
- Källström, Magnus. "Ett otolkat mansnamn på Viggebystenen (U 428)." *Studia anthroponymica Scandinavica* 16 (1998), 27–34.
- Larsson, Mats G. "Runic Inscriptions as a Source for the History of Settlement." In *Runeninschriften als Quellen interdisziplinärer Forschung*, 639–46.
- Larsson, Mats G.; illustrations by Hans Ekerow. *Svitjod: Resor till Sveriges ursprung*. Stockholm: Atlantis, 1998. 228 pp. [55–58, 177–203 et passim: runic inscriptions.]
- Lerche Nielsen, Michael. See Nielsen, Michael Lerche.
- Liberman, Anatoly. "Germanic and Scandinavian Poetry." *Scandinavian Studies* 70 (1998), 87–108. [98–100: "Runic Inscriptions as Protoverse".]
- "Liebe mich, ich liebe Dich." *Der Spiegel* 1998.40 (28 Sept.), 254–59. [Runes and runic inscriptions, including the rib-bone found in Sigtuna in 1997 with a formula to protect against feber.]

- Lindberg, Bo. Review of *Runor, magi, ideologi*, by Björn Andersson (1997). *Fornvännen* 93 (1998), 214–16.
- Markey, Thomas L. “Studies in Runic Origins 1: Germanic **mabl-*/**mahl-* and Etruscan *meθlum*.” *American Journal of Germanic Linguistics and Literatures* 10 (1998), 153–200. [Etruscan theory of the origin of runes, including discussions of *málrúnar* and *alu*.]
- Marold, Edith. “Runeninschriften als Quelle zur Geschichte der Skaldendichtung.” In *Runeninschriften als Quellen interdisziplinärer Forschung*, 667–93.
- Marold, Edith, Christiane Zimmermann and Ute Zimmermann. “Das Forschungsprojekt ‘Runendatei’ am Nordischen Institut der Universität Kiel.” *Nytt om runer* 13 (1998), 34–36.
- “Medeltida dokument bara 200 år gammalt.” *Forskning och framsteg* 1998.8, 59. [Cf. Fridell, Staffan.]
- Meijer, Jan. “Runologische raadsels: ‘Magische’ tekenen der Germanen.” *Skepter: De kritische kijk op paranormale verschijnselen en pseudo-wetenschap* (Utrecht) 11.1 (1998), 12–13.
- Melnikova, Elena A. “Runic Inscriptions as a Source for the Relation of Northern and Eastern Europe in the Middle Ages.” In *Runeninschriften als Quellen interdisziplinärer Forschung*, 647–59.
- Metcalf, David Michael. “Runes and Literacy: Pondering the Evidence of Anglo-Saxon Coins of the Eighth and Ninth Centuries.” In *Runeninschriften als Quellen interdisziplinärer Forschung*, 434–38.
- Myhrman, Hans. See Åhlén, Marit, Tapani Tuovinen and H. Myhrman.
- Naumann, Hans-Peter. “Runeninschriften als Quelle der Versgeschichte.” In *Runeninschriften als Quellen interdisziplinärer Forschung*, 694–714.
- Naumann, Hans-Peter. Presentation of *Schwedische Runendichtung der Wikingerzeit*, by Frank Hübler (1996). *IROS: Internationales Referateorgan zur Skandinavistik* (Greifswald) 1997 (publ. 1998), 78.
- Nedoma, Robert. “Vier altgermanische Übernamen: *Grindio*, *swarta*, *STRUBILO* und *SCALLEO*.” In *Ir sult spreken willekomen*, 115–31. [118–19: Illerup shield-handle.]
- Nedoma, Robert. “Zur Problematik der Deutung älterer Runeninschriften — kultisch, magisch oder profan?” In *Runeninschriften als Quel-*

- len interdisziplinärer Forschung*, 24–54.
- Nedoma, Robert. Review of *Von Ågedal bis Malt*, by Thomas Birkmann (1995). *Amsterdamer Beiträge zur älteren Germanistik* 50 (1998), 246–47.
- Nielsen, Hans Frede. *A Journey through the History of the English Language in England and America*, vol. 1: *The Continental Backgrounds of English and its Insular Development until 1154*. North-Western European Language Evolution (NOWELE), Supplement 19. Odense: Odense University Press, 1998. xiv+234 pp. [42–46: earliest attestation; 52–55: dialectal position of the early runic language; 83–86: early Anglo-Saxon runic inscriptions.]
- Nielsen, Hans Frede. “The Linguistic Status of the Early Runic Inscriptions of Scandinavia.” In *Runeninschriften als Quellen interdisziplinärer Forschung*, 539–55.
- Nielsen, Hans Frede. “Sekstende tværfaglige vikingesymposium 1997.” *Nytt om runer* 13 (1998), 33.
- Nielsen, Hans Frede. “Det ældste sprog i Danmark.” *Humaniora* (Statens Humanistiske Forskningsråd, København) 12.2 (1998), 4–7.
- Nielsen, Michael Lerche. “Frem og tilbage er ikke lige langt: Vikingetidsruner og sproghistorien.” *Selskab for Nordisk Filologi, Årsberetning* (Copenhagen) 1996–1997 (1998), 164–78.
- Nielsen, Michael Lerche. “Glavendrup, §2. Runologisches.” In *Reallexikon der Germanischen Altertumskunde*, founded by Johannes Hoops, 2nd ed., eds. Heinrich Beck et al., vol. 12, 196–200. Berlin: de Gruyter, 1998. [Cf. Thrane, “Glavendrup”.]
- Nielsen, Michael Lerche. Review of *Runristaren Öpir*, by Marit Åhlén (1997). *Studia anthroponymica Scandinavica* 16 (1998), 138–44.
- Norr, Svante. *To Rede and to Rown: Expressions of Early Scandinavian Kingship in Written Sources*. Occasional Papers in Archeology 17. Uppsala: Department of Archaeology and Ancient History, Uppsala University, 1998. ii+vii+248 pp. [171–88: Ch. 7, “Runes and royalty I: ‘Rune’ as exclusive discourse”; 189–219: Ch. 8, “Runes and royalty II: The rune-stone in Sparlösa, Västergötland”.]
- Nyberg, Lisa. “Korset — med makt att binda det synliggjorda osynliga.” In *Ting och tanke: Ikonografi på liturgiska föremål*, ed. Inga-

- lill Pegelow, 335–48. Stockholm: Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien, 1998. [Cross motif on central Swedish runestones.]
- Odenstedt, Bengt. “Frågor kring runstenen vid Skramle, Gunnarskog.” *Skärvan: Medlemsskrift för V.A.S. (Värmlands arkeologiska sällskap)* 1998.1, 16–23.
- Odenstedt, Bengt. “Frågor kring runstenen vid Skramle, Gunnarskog — del II.” *Skärvan: Medlemsskrift för V.A.S. (Värmlands arkeologiska sällskap)* 1998.2, 15–21.
- Olsson, Gunnar. “‘Sigtunas stormän spred runstenarna’ — Torun fängslade oss i bygdegården.” *Danmarks hembygdsförening, Årsskrift* 1998, 30. [About Torun Zachrisson’s *Gård, gräns, gravfält.*]
- Onesti, Nicoletta Francovich. “Roman Themes in the Franks Casket.” In *L’antichità nella cultura europea del medioevo: Ergebnisse der internationalen Tagung in Padua 27.09.–01.10.1997*, 295–313. Greifswald: Reineke, 1998.
- Ore, Espen Smith. See Haavaldsen, Anne, and Espen Smith Ore.
- Orton, Peter. Review of *Runes and Runic Inscriptions*, by R. I. Page (1995). *Saga-Book* 25.1 (1998), 99–108.
- Page, R. I. “An Anglo-Saxon Runic Ring.” *Nytt om runer* 12 (1997; publ. 1998), 11–12.
- Page, R. I. “The Icelandic Rune-Poem.” *Nottingham Medieval Studies* 42 (1998), 1–37.
- Page, R. I. “Runes at the Royal Opera House, London.” *Nytt om runer* 12 (1997; publ. 1998), 12–13.
- Page, R. I. “Two runic notes.” *Anglo-Saxon England* 27 (1998), 289–94. [Hickes’s *Thesaurus*, pt. 3, Tabella III (from BL Cotton Otho C. v) and Grímur Jónsson Thorkelin’s Linstock Castle text (perhaps the agate ring).]
- Page, R. I., and Mark Blackburn. “A New Runic Coin Type from Norfolk, England.” *Nytt om runer* 13 (1998), 12–13.
- Page, R. I., and Jan Ragnar Hagland. “Runica Manuscripta and Runic Dating: The Expansion of the Younger Futhork.” In *Innskrifter og datering*, 55–71.
- Page, R. I. See Barnes, Michael P., and R. I. Page.

- Páll Valsson. "En runologs uppgång och fall." *Scripta Islandica: Isländska sällskapetets årsbok* 48 for 1997 (1998), 39–53. [About Finnur Magnússon; 49–52: Runamo.]
- Palm, Rune. "Orddöd i övergången från runsvenska till klassisk fornsvenska." In *Historisk lexikologi, orddöd: Föredrag från det 2:a studentkollokviet i nordisk språkvetenskap, Stockholm, 29–30 november 1997*, eds. Jurij Kusmenko and Sven Lange, 66–73. Kleine Schriften des Nordeuropa-Instituts 14. Berlin: Nordeuropa-Institut, Humboldt-Universität, 1998.
- Parsons, David. "Byrhtferth and the Runes of Oxford, St. John's College, Manuscript 17." In *Runeninschriften als Quellen interdisziplinärer Forschung*, 439–47.
- Pedersen, Ellen Anne, and Mats Widgren. "Järnålder 500 f.Kr.–1000 e.Kr." In *Det svenska jordbrukets historia*, vol. 1: *Jordbrukets första femtusen år, 4000 f.Kr.–1000 e.Kr.*, by Stig Welinder, Ellen Anne Pedersen and Mats Widgren, 237–459. Stockholm: Natur och Kultur/LT, 1998. [433: U 43-45 Törnby; 442–47: owning land and Swedish Viking Age runestones.]
- Peterson, Lena. "A Critical Survey of the Alleged East Germanic Runic Inscriptions in Scandinavia." In *Runeninschriften als Quellen interdisziplinärer Forschung*, 556–75.
- Peterson, Lena. "Heðinn eller Hiðinn i runsvenskan? En ortografisk undersökning." *Studia anthroponymica Scandinavica* 16 (1998), 5–14.
- Peterson, Lena. See Elmevik, Lennart, and Lena Peterson.
- Pétursson, Einar G. See Einar G. Pétursson.
- Platzack, Christer. Presentation of *Runor och ABC*, ed. Staffan Nyström (1997). *Arkiv för nordisk filologi* 113 (1998), 207.
- Quak, Arend. "Eine neue Runeninschrift in den Niederlanden: Bergakker." *Nytt om runer* 12 (1997; publ. 1998), 15–17. [With editor James E. Knirk's note, p. 17, concerning Tineke Looijenga's interpretation.]
- Quak, Arend. "De uitbreiding van het runenschrift." *Spiegel Historiae: Magazine voor geschiedenis en archeologie* ('s-Gravenhage) 33 (1998), 165–68.

- Rask, Lars. "Trosatraktens första namngivna människor." *Trosa hembygdsförening, Årsskrift* 5 for 1997 (1998), 10–12. [Sö 24–42, 359.]
- Reichert, Hermann. "Runeninschriften als Quellen der Heldensagenforschung." In *Runeninschriften als Quellen interdisziplinärer Forschung*, 66–102.
- Rogers, Elwin E. *Labyrinths of Speculation: The Kensington Rune Stone, 1898–1998*. Freeman, South Dakota: private publication, 1998. 62 pp.
- Roth, Helmut. "Nochmals zu den süddeutschen Runenfunden: Methodische Bemerkungen zur Rolle der Archäologie." In *Runeninschriften als Quellen interdisziplinärer Forschung*, 180–85.
- Runeninschriften als Quellen interdisziplinärer Forschung: Abhandlungen des Vierten Internationalen Symposiums über Runen und Runeninschriften in Göttingen vom 4.–9. August 1995 / Proceedings of the Fourth International Symposium on Runes and Runic Inscriptions in Göttingen, 4–9 August 1995*. Ed. Klaus Düwel, in collaboration with Sean Nowak. Ergänzungsbande zum Reallexikon der Germanischen Altertumskunde 15. Berlin: de Gruyter, 1998. xiv+812 pp., 35 plates.
- Salberger, Evert. "Brobyholm-stenen. Pronomen och personnamn." *Sydsvenska ortnamnssällskapets årsskrift* 1998, 66–91.
- Salberger, Evert. "Drottningholm-stenens **onr**: Ett runord och ett eddaord." *Gardar: Årsbok för Samfundet Sverige-Island i Lund-Malmö* 29 (1998), 20–32.
- Salberger, Evert. "**salusalu**. En brakteatrundföljd i kenningbelysning." *Gardar: Årsbok för Samfundet Sverige-Island i Lund-Malmö* 28 (1997; publ. 1998), 31–46.
- Samplonius, Kees. "Friesland en de Vikingtijd: de ring van Senja en de Vierentwintig Landrechten." *It Beaken: Tydskrift fan de Fryske Akademy* 60 (1998), 89–101.
- Samplonius, Kees. Review of *Von Ågedal bis Malt*, by Thomas Birkmann (1995). *Alvíssmál* 8 (1998), 123–28.
- Sawyer, Birgit. "Viking Age Rune-Stones as a Source for Legal History." In *Runeninschriften als Quellen interdisziplinärer Forschung*, 766–77.

- Schnall, Eike. Review of *Schwedische Runendichtung der Wikingerzeit*, by Frank Hübler (1996). *Skandinavistik* 28 (1998), 41–42.
- Schulte, Michael. *Grundfragen der Umlautphonemisierung: Eine strukturelle Analyse des nordgermanischen i/j-Umlauts unter Berücksichtigung der älteren Runeninschriften*. Ergänzungsbande zum Reallexikon der Germanischen Altertumskunde 17. Berlin: de Gruyter, 1998. x+321 pp.
- Schulte, Michael. Review of *Untersuchungen zur älteren nordischen und germanischen Sprachgeschichte*, by Ottar Grønvik (1998). *Maal og Minne* 1998, 207–16.
- Schwab, Ute. “-bada — ein runisches Wunschwort.” In *Ir sult sprechen willekomen*, 139–56. [KJ 142 Bad Ems.]
- Schwab, Ute. “Runen der Merowingerzeit als Quelle für das Weiterleben der spätantiken christlichen und nichtchristlichen Schriftmagie?” In *Runeninschriften als Quellen interdisziplinärer Forschung*, 376–433.
- Seebold, Elmar. “Linguistische und ikonographische Deutungsprobleme der Inschriftenbrakteaten: (Die Tradierung von Bild und Schrift).” In *Runeninschriften als Quellen interdisziplinärer Forschung*, 268–97.
- Seebold, Elmar. “Mandevilles Alphabete und die mittelalterlichen Alphabetsammlungen.” *Beiträge zur Geschichte der deutschen Sprache und Literatur* 120 (1998), 435–49. [Passim: runes.]
- Seim, Karin Fjellhammer. “Runes and Latin Script: Runic Syllables.” In *Runeninschriften als Quellen interdisziplinärer Forschung*, 508–12.
- Seim, Karin Fjellhammer. “De vestnordiske futhark-innskripte fra vikingtid og middelalder — form og funksjon.” Doctoral dissertation (dr.philos.), Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet (NTNU), Trondheim, 1999. Trondheim: Institutt for nordistikk og litteraturvitenskap, NTNU, 1998. viii+383 pp.
- Senra Silva, Inmaculada. “The Rune ‘Ēþel’ and Scribal Writing Habits in the Beowulf MS.” *Neuphilologische Mitteilungen* 99 (1998), 241–47.
- Sigurd, Bengt. “Analyzing Runic Swedish by a computerized grammar.” *Arkiv för nordisk filologi* 113 (1998), 151–73.

- Simone, Giulio. "Wilhelm Grimm: L'origine della scrittura e la runologia." In *Filologia romanza e cultura medievale: Studi in onore di Elio Mellì*, ed. Andrea Fassò et al., 739–51. Alessandria: Edizioni dell'Orso, 1998.
- Spencer, Norman. Review of *The Language of the Oldest Runic Inscriptions*, by È. A. Makaev (1996). *Journal of English and Germanic Philology* 97 (1998), 289–91.
- Spurkland, Terje. "Runic Inscriptions as Sources for the History of Scandinavian Languages in the Middle Ages." In *Runeninskriften als Quellen interdisziplinärer Forschung*, 592–600.
- Steinsland, Gro, and Preben Meulengracht Sørensen. *Människor och makter i vikingarnas värld*. Stockholm: Ordfront, 1998. 224 pp. [Original title: *Menneske og makter i vikingenes verden* (1994); 17–22 et passim: runes and runic inscriptions.]
- Steuer, Heiko. "Datierungsprobleme in der Archäologie." In *Runeninschriften als Quellen interdisziplinärer Forschung*, 129–49.
- Stoklund, Marie. "Arbejdet ved Runologisk Laboratorium, København." *Nytt om runer* 12 (1997; publ. 1998), 4–10.
- Stoklund, Marie. "Arbejdet ved Runologisk Laboratorium, København." *Nytt om runer* 13 (1998), 4–11.
- Stoklund, Marie. "Les Découvertes d'inscriptions runiques de Nydam." In *Proxima Thulé* 3 (1998), 79–98.
- Stoklund, Marie. "Gørlev." In *Reallexikon der Germanischen Altertumskunde*, founded by Johannes Hoops, 2nd ed., eds. Heinrich Beck et al., vol. 12, 277–78. Berlin: de Gruyter, 1998.
- Stoklund, Marie. "Neue Runenfunde aus Skandinavien. Bemerkungen zur methodologischen Praxis, Deutung und Einordnung." In *Runeninschriften als Quellen interdisziplinärer Forschung*, 55–65.
- Stoklund, Marie. "Runer 1997"; "Runes 1997". *Arkæologiske udgravninger i Danmark 1997* (1998), 259–65, 266–69.
- Stoklund, Marie. "Runestenen i Bjerring Kirke." *Fra Bjerringbro kommune: Meddelelser fra lokalhistorisk arkiv* 10 (1998), 8–16. [Rpt. of article in *Nationalmuseets Arbejdsmark* 1997.]
- Stoklund, Marie. "Det tiende runologmøde, Hald ved Viborg 1997." *Nytt om runer* 13 (1998), 32–33.

- Svensson, Örjan. "Blekinges äldsta kända runinskrifter — Yttringar av nordvästsemitisk fruktbarhetskult." Karlskrona: private publication, 1998. 91 pp. [*Somnia vana.*]
- Swantesson, Jan O. H. "Läsning av inskriftioner med hjälp av mikro-karteringsteknik." In *Innskrifter og datering*, 115–28.
- Söderberg, Barbro. Presentation of *Runor, magi, ideologi*, by Björn Andersson (1997). *Arkiv för nordisk filologi* 113 (1998), 203.
- Sørensen, John Kousgård. "Runeninschriften als Quelle der Ortsnamenforschung." In *Runeninschriften als Quellen interdisziplinärer Forschung*, 611–15.
- Sørensen, Preben Meulengracht. See Steinsland, Gro, and Preben Meulengracht Sørensen.
- Thrane, Henrik. "An Archaeologist's View of Runes." In *Runeninschriften als Quellen interdisziplinärer Forschung*, 219–27.
- Thrane, Henrik. "Glavendrup, §1. Archäologisches." In *Reallexikon der Germanischen Altertumskunde*, founded by Johannes Hoops, 2nd ed., eds. Heinrich Beck et al., vol. 12, 195–96. Berlin: de Gruyter, 1998. [Cf. Nielsen, M. L., "Glavendrup".]
- Tuovinen, Tapani. See Åhlén, Marit, T. Tuovinen and Hans Myhrman.
- Valsson, Páll. See Páll Valsson.
- Varenius, Björn. *Han ägde bo och skeppslid*. *Studia archaeologica Universitatis Umensis* 10. Umeå: Institutionen för arkeologi, Umeå universitet, 1998. 176 pp. [19–33: runestones and family structure, runestones and structure of the retinue; 108–10, 164: runestones and settlements/farms; 124–27: Granby-Hyppinge in Orkesta parish, U 337–38, U 341–42.]
- Watts, Lorna. "The Rev DH Haigh and Runes at Kirkdale." *The Ryedale Historian* (Helmsley Archaeological Society) 19 (1998–99; publ. 1998), 21–24.
- Waxenberger, Gaby. See Bammesberger, Alfred, and G. Waxenberger.
- Welinder, Stig. "Storsjöödjurets arkeologi." In *Humanister föreläser om Wales, Irland och Jämtland*, eds. Barbro Johnsen and Stig Welinder, 95–112. Mitthögskolan, Östersund, Rapport 1998:4. Östersund: Mitthögskolan, 1998. [101–06: folklore concerning a sea monster and the Frösö runestone, Jämtland.]

- Westlund, Börje “‘Det 9:e runologmötet’, Linköping 1996.” *Nytt om runer* 12 (1997; publ. 1998), 32.
- Wicker, Nancy L. “Production Areas and Workshops for the Manufacture of Bracteates.” In *Runeninschriften als Quellen interdisziplinärer Forschung*, 253–67.
- Widmark, Gun. “Varför Varin ristade.” *Forskning och Framsteg* 1998.5, 16–22. [Ög 136 Rök.]
- Williams, Henrik. “‘Gud hjälpe hennes själ’: Kristna inslag i runinskrifterna.” In *Sveriges kyrkohistoria*, vol. 1: *Missionstid och tidig medeltid*, by Bertil Nilsson, 177–84. Stockholm: Verbum, 1998.
- Williams, Henrik. “Runic Inscriptions as Sources of Personal Names.” In *Runeninschriften als Quellen interdisziplinärer Forschung*, 601–10.
- Wulf, Fred. Review of *Schwedische Runendichtung der Wikingerzeit*, by Frank Hübler (1996), and *Runristaren Öpir*, by Marit Åhlén (1997). *Alvíssmál* 8 (1998), 93–98.
- Zachrisson, Torun. *Gård, gräns, gravfält: Sammanhang kring ädelmetalldepåer och runstenar från vikingatid och tidig medeltid i Uppland och Gästrikland*. Stockholm Studies in Archeology 15. Stockholm: Stockholms universitet, 1998. 411 pp. [Doctoral dissertation, Stockholms universitet, 1998.]
- Zachrisson, Torun. “Nyckeln till de uppländska runstenarna finns i Sigtuna.” *Populär arkeologi* 1998.2, 8–11.
- Zachrisson, Torun. “Runstenarna — Portar i gårdslandskapet.” In *Fornitid i ny dager: Arkeologi i Stockholmstrakten*, ed. Peter Bratt, 231–39. Stockholm: Raster; Stockholms läns museum, 1998.
- Zimmermann, Christiane. See Marold, Edith, Christiane Zimmermann and Ute Zimmermann.
- Zimmermann, Ute. See Marold, Edith, Christiane Zimmermann and Ute Zimmermann.
- Åhlén, Marit, Tapani Tuovinen and Hans Myhrman. “Ett nyfunnet runstensfragment från Hitis i Åboland, Finland.” *Nytt om runer* 13 (1998), 14–15.
- Åhlén, Marit, Tapani Tuovinen and Hans Myhrman. “Ett runstensfragment från Hitis.” *Muinaistutkija: Suomen ensimmäinen riimukivi rau-*

takauden talo ateenan lamput (Suomen arkeologinen seura) 1998.1, 18–20.

Åneman, Claes. Review of *Runristaren Öpir*, by Marit Åhlén (1997). *Dialectologia et Geolinguistica (DiG): Journal of the International Society for Dialectology and Geolinguistics* 6 (1998), 107–09.

Jan Axelson, Institutionen för nordiska språk, Uppsala universitet, Box 513, S-751 20 Uppsala
James E. Knirk, Runarkivet, UKM, Universitetet i Oslo

Supplements to the Runic Bibliographies for 1995 to 1997

1995:

Birkeli, Fridtjov. *Tolv vintrer hadde kristendommen vært i Norge*. Oslo: Verbum, 1995. [44–57: Norwegian Viking Age runestones and stone crosses; 90–91: N449 Kuli.]

Gautier, Alain, Pierre Carlier and Alain Lagrue. “Cascade de Runes (Lozère): Découverte d’une pierre gravée...” *Cave des Moineaux* (Clan Spéléo Pontoisien (CSP), Pontoise) 6 (1995), 29–32. [False/modern “Viking Age” runestone discovered near Rûnes in southern France in 1994.]

Meldgaard, Jørgen. “Eskimoer og Nordboer i Det yderste Nord.” *Nationalmuseets Arbejdsmark* 1995, 199–214. [210, Fig. 10: Kingigtorsuaq stone.]

Røskaft, Merete. “‘Tolv vintre hadde kristendommen vært i Norge ...’: Noen tanker om religionsskiftet i et jubileumsår.” *Trøndelag Folke-museum, Årbok* 1995, 7–16. [N449 Kuli.]

1996:

Barnes, Michael P. “Native and Foreign in the Scandinavian Language of the Viking Age and Early Medieval Period.” In *Proceedings of the 10th Biennial Conference of the British Association of Scandi-*

- navian Studies, Held at the University of Surrey, Department of Linguistic and International Studies, 9–12 April 1995*, eds. Gunilla Anderman and Christine Banér, 16–27. Guildford: University of Surrey, 1996. [18–19: Latin-alphabet influence on runic writing.]
- Carlier, Pierre, and Alain Gautier. *Les Pierres gravées de Rûnes: Témoignage d'anciennes traditions vikings sur le Mont Lozère. = Cave des Moineaux* (Clan Spéléo Pontoisien (CSP), Pontoise) special no. 7 (Jan. 1996). 12 pp. [See under 1995, Gautier et al.]
- Gautier, Alain. "Gravures rupestres: Rûnes, Lozère: À propos du site de la cascade de Rûnes." *Cave des Moineaux* (Clan Spéléo Pontoisien (CSP), Pontoise) 8 (Sept. 1996), 39. [Cf. Carlier and Gautier.]
- Nijdam, Han. "Het runenschrift." In *Het schrift: Nederlandse Jeugdbond voor Geschiedenis, congres 1994*, eds. B. Gumbert et al., 32–44. = *Janus* (Maastricht) 24 (1996), 32–44.
- O'Brien, Patrick. "Gravures rupestres: Rûnes, Lozère: Addenda Grammatical." *Cave des Moineaux* (Clan Spéléo Pontoisien (CSP), Pontoise) 8 (Sept. 1996), 37–38. [Jf. Carlier and Gautier.]
- Sørheim, Helge. "Råd Rétt Rúnar: Runeinnskrifter fra Møre og Romsdal." *Tidsskrift for Sunnmøre historielag* (Ålesund) 72 (1996), 9–31.

1997:

- Anker, Leif (text), and Ingalill Snitt (photo). "Jelling." In their *Vår nordiske verdensarv*, ed. Stephan Tschudi-Madsen, 68–75. Kristiansund: KOM, 1997. [English translation: *Our Nordic Heritage: World Heritage Sites in the Nordic Countries*, trans. V. F. Stokke and Melody Favish; Swedish translation *Världsarv i Norden*, trans. Gunilla Litzell (Stockholm: Riksantikvarieämbetet).]
- Blennå, Inga. "Runstenen i Jättendal." *Gammal Hälsingekultur* (Helsinglands Fornminnessällskap, Jättendal) 1997.1, 17–20. [Hs 21.]
- Cathey, James E. Review of *Runes and Runic Inscriptions*, by R. I. Page (1995). *Speculum* 72 (1997), 872–73.
- Gleason, Raymond Edward. "*Per Speculum in Enigmate: Runes, Riddles and Language in Anglo-Saxon Literature.*" Doctoral dissertation, Northwestern University, Evanston, Illinois, 1997. 270 pp. [Anglo-Saxon rune-poem and Cynewulf.]

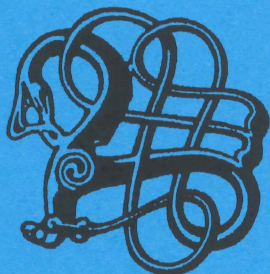
- Graham, Timothy. "Robert Talbot's 'Old Saxonice Bede': Cambridge University Library, MS Kk.3.18 and the 'Alphabetum Norwagicum' of British Library, Cotton MSS, Domitian A. IX." In *Books and Collectors 1200-1700: Essays presented to Andrew Watson*, eds. James P. Carley and Colin G. C. Tite, 295-316. London: British Library, 1997. [304-09: runic alphabet in the Cotton manuscript.]
- Hagland, Jan Ragnar. "Ån står i med Åsa." In *Noen deler viten: Deler fra kunsten, biter i kulturen, stykker av samfunnet*, eds. Nina E. Tveiter and Tone Kvenild, 89-91. Trondheim: Informasjonsavdelingen, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, 1997. [Runic inscriptions from Dublin.]
- Larsson, Mats G. *Vikingar i österled, en samlingsutgåva*. Stockholm: Atlantis, 1997. 162+160+186 pp. [Rpt. of Larsson's *Ett ödesdigert vikingatåg* (1990), *Våringar* (1991) and *Rusernas rike* (1993). Rpt. Stockholm: MånPocket, 1999.]
- Norde, Muriel. *The History of the Genitive in Swedish*. Amsterdam: Vakgroep Scandinavische taal- en letterkunde, Universiteit van Amsterdam, 1997. 268 pp. [Doctoral dissertation, Amsterdam, 1997; passim: runic material.]
- Quak, Arend. "De oudste nederlandse runeninscriptie." *Maliënkolder* (Amsterdam) 5.1 (1997), 10-12. [Bergakker, new find in 1996.]
- Schulte, Michael. Presentation of *Von Ågedal bis Malt*, by Thomas Birkmann (1995). *IROS: Internationales Referateorgan zur Skandinavistik* (Greifswald) 1996 (publ. 1997), 54-55.
- Sibley, Jane T. "The Divine Thunderbolt and Related Religio-Folkloric Motifs. Western Europe and the Near East." Doctoral dissertation, La Salle University, Philadelphia, Pennsylvania, 1997. [111-24: the runes **h** and **d** (folkloristic derivation) and "thunderbolt-magic".]
- Skansjö, Sten. *Skånes historia*. Lund: Historiska media, 1997. 255 pp. [38-43: manors and Viking Age runestones in Skåne.]
- Todorova, S. M. "Genezis ornamentalnoj tradicii runičeskich kamnej: Klassifikacija ornamentiki (na materiale Švecii XI v." *Skandinavskie čtenija: Etnografičeskie i kulturno-istoričeskie aspekty* (RAN/Muzei, Sankt-Peterburg) 1 (1997), 47-60.

Jan Axelson, Uppsala, and James E. Knirk, Oslo

B

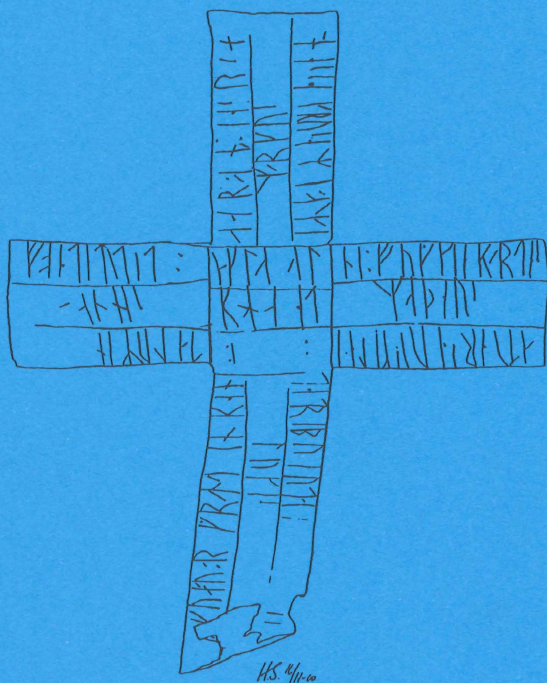

Returadresse/Return address: Nytt om runer, c/o Runearkivet
UKM/Oldsaksamlingen
Universitetet i Oslo
Postboks 6762 St. Olavs plass
N-0130 OSLO, NORGE/NORWAY

NYTT OM RUNER

Meldingsblad om runeforskning

Nr. 15

2000 (publ. 2001)

ISSN 0801-3756

Nytt om runer: Meldingsblad om runeforskning

Nr. 15, 2000 (publ. 2001)

INNHold

<i>Nytt om runer</i> , femtende årgang	3
Arbejdet ved Runologisk Laboratorium, København	4
New Anglo-Saxon Rune Finds	10
New Runic Find from Borgharen (Maastricht), the Netherlands	12
Die Runenarbeit am Seminar für deutsche Philologie (Arbeitsstelle: Germanische Altertumskunde), Göttingen	14
Ein Bleiring aus Trier	15
Arbeidet ved Runearkivet, Oslo	16
Verksamheten vid Runverket i Stockholm	21
Annual Runic Mini-Symposium for 1999, Groningen	38
Dictionary of Proper Names in Scandinavian Viking Age Runic Inscriptions	40
Runic Bibliography for 1999	41
Supplements to the Runic Bibliographies for 1995 to 1998	56
Addresses of Centres for Runic Research	59

Nytt om runer: Meldingsblad om runeforskning

ISSN: 0801-3756

Redaktør/Editor: James E. Knirk

Medredaktør/Co-editor: K. Jonas Nordby

Adresse/Address: Nytt om runer, c/o Runearkivet
UKM/Oldsaksamlingen
Universitetet i Oslo
Postboks 6762 St. Olavs plass
N-0130 Oslo, Norge/Norway

e-mail: k.j.nordby@ukm.uio.no

Web site: <http://www.ukm.uio.no/runenews>